

MAGYAR TANÍTÓKÉPZŐ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK
ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

XLVIII. ÉVFOLYAM
1. SZÁM

FOLYÓIRATA

BUDAPEST, 1935.
JANUÁR

SZERKESZTŐSÉG,
hová a lap szellemi részét illető
minden közlemény küldendő:
Budapest,
VII. ker., Korong-utca 34.
Telefon: 97-1-85.
Kéziratokat nem adunk vissza.

SZERKESZTI:
KISS JÓZSEF

Tagsági v. előfizetési díj övenként 8 P.
Az egyesülettel és a lappal kapcsola-
tos minden befizetés 48.627. sz. csekk-
lapon történhet. (A csekk számla tulaj-
donosa: Tanítóképző-intézet tanárok
országos egyesülete). Reklamációk
Póczka József pénztáros címére Buda-
pest, V., Báthory-u. 12. IV. e. küldendők.
HIRDETÉSEK MEGEGYEZÉS SZERINT

MEGHÍVÓ

A TANÍTÓKÉPZŐ-INTÉZETI TANÁROK ORSZÁGOS EGYESÜLETÉNEK

1935. február hó 1-én, pénteken délelőtt fél 10 órakor Budapesten,
az I. kerületi áll. tanítóképző-intézetben (I., Fery Oszkár-utca 40.)
tartandó

XXV. RENDES KÖZGYŰLÉSÉRE.

Tárgysorozat.

1. Elnöki megnyitó. A tanítók tanítója.
2. Mit kíván a falu a tanítóképzéstől? *Várad József* előadása.
3. Tisztviselői jelentések.
4. Indítványok.

Az elnökség.

A közgyűlés napjára a vall.- és közoktatásügyi minisztérium azon intézeteknek, melyekből a tanárok nagyobb része a közgyűlésen résztvesz, szünetet engedélyezett. Ahonnan kevesen jelennek meg a közgyűlésen a kartársak, ott az otthon maradt kartársak helyettesítenek.

Vidéki kartársak a Polg. Isk. Tanárok Csengery Antal Diák-Otthonában (VII., Thököly-út 82.) vagy a Tanítók Házában (VIII., Szentkirályi-utca 47.) szállást kaphatnak, ha ezirányú óhajukat január 25-ig a főtítkárnak tudomására adják.

Esetleges indítványokat alapszabályaink értelmében 8 nappal a közgyűlés előtt írásban kell az elnökséghez benyújtani.

Közgyűlésünk után társas ebédre jelentkezés a titkárnál.

A történelem tanításának egy újabb feladatáról.

Azt a gondolatot, hogy ezzel a kérdéssel itt is foglalkoznunk kell, közvetlenül és újabban a *Magyar Szemle* október havi ú. n. *Bethlen-számának* olvasgatása vetette fel bennem. Ez a szám kiváló szakembereink tollából kitűnő összefoglaló tanulmányokat tartalmaz.¹

Ha elolvassuk különösen is az *erdélyi magyarság* jelenét tárgyaló tanulmányokat s azután a *csongaországi közvélemény* magatartását vesszük szemügyre, kétségtelenül megállapíthatjuk, hogy a magyarság e nagy életkérdése iránt nincs meg a kellő, egyetemes érdeklődés és hiányzik az érdeklődők jórészből is a kérdés súlya által megkívánt komoly, tárgyilagosan megalapozott tájékozottság. A *napilapok olvasása* nem elégítheti ki a műveltebb osztályokat, mert a hiranyag ellenőrzésére és leszűrésére nem is vállalkozhatik a napisajtó. El kell ismernünk, hogy egyes sajtóorgánumaink megfelelő áldozatkészséggel teljesítik a magyarsággal szemben elemi kötelességüket s a *kisebbségi kérdést* külön rovatban is állandóan szemmel tartják. De a kérdésekről perspektívát és szintéziseket nem adhatnak.

Hogy a magyar közvélemény nem éppen elég éber, fogékony és kötelességtudó a saját jelenével és jövőjével szemben, azt legyen szabad egy magánlevélből vett idézettel is illusztrálni. *Szász Zsombor*, az Erdélyből száműzött jogi író, volt orsz.-gy. képviselő, aki régóta a *román kérdés* irodalmának szenteli erejét, ezt írja:

„Mi próbáljuk megtenni kötelességünket, megtenni minden körülmény között, de ebben a nagy trianoni pusztaságban és érdeknélküliségben egyetlen ösztönzünk és egyetlen jutalmunk egy-egy... levél, egy-egy helyeslés, elismerés... mondhatom, kissé rosszul esik, hogy hasonló sorokat sohasem kaptam az Alföldről. — Ugyane postával küldöm címére egy már hét évvel ezelőtt írott könyvem magyar példányát.² A könyvet eredetileg angolul írtam és Bethlen István óhajára adtuk ki magyarul is: 1000 példányban, amiből hét év alatt elfogyott 94. Ennyi magyar érdeklődött Erdély sorsa iránt. A

¹ A tartalom maga is annyira tanulságos, hogy hasznos, ha egészében idemellékeljük: Bethlen István erdélyisége (Ravasz László); Bethlen külpolitikája és kisebbségi politikája (Gratz Gusztáv); Bethlen István és az erdélyi magyarság (Szász Zsombor); Bethlen István gróf és a tót kérdés (Steier Lajos); Bethlen István gazdaságpolitikája (Kornfeld Móric br.); Bethlen István agrárpolitikája (Mutschenbacher Emil); Az erdélyi táj színváltásai (Rapaics Raymund); A középkori Erdély (Deér József); Erdély alkotmánya (Eckhart Ferenc); Erdélyiség a magyar irodalomban (Farkas Gyula); Erdélyi művészet (Gerevich Tibor); Az orthodoxia művészete Erdélyben (Genthon István); Erdély népe (Viski Károly); Az oláh történetírás régi és új arca (Tamás Lajos); Az ifjúság Erdélyszemlélete (Keresztury Dezső); Bethlen István gróf és a Magyar Szemle (Szekfü Gyula).

² *Erdély Romániában*. Népkisebbségi tanulmány. 366 lap. Bp. 1927. Grill- féle udv. könyvkereskedés kiadása.

többi példány ott hever a „M. Sz.” kiadóhivatalában.³ Így vannak ezek a dolgok.”

Nem kell azt bizonyítgatnunk, hogy egyes, még oly kiváló képességű, a nemzet sorsát szívükön viselő emberek küzdelme is meddő, ha nincs meg munkájuknak a *közvéleményt* átjáró eredménye: a szervezés, tömörítés, a megsokszorozódott visszhang. Legyen szabad az *egységes nemzeti közvélemény* nagy politikai horderejére most egy román oldalról vett megállapítással is rámutatni. A román szenátus egyik alelnöke írta: „Bármennyire legyen is egy kormány a közvélemény ura, ... és bármennyire jogában is áll, hogy akármi-féle problémához hozzányúljon és azt programjának megfelelően megoldja: a kisebbségi kérdés terén egy lépés sem tehető a közvélemény nyílt vagy hallgatólagos beleegyezése nélkül.” Tehát a közvéleménynek is megvannak a nagy nemzeti kötelességei jövőnk munkálásában.

Bethlen István egyik legutóbbi beszédében olyan magyar közvéleményt kíván, mely hatalmasabb, mint a pártpolitikai önzés, az osztályok és foglalkozások önzése, mely meglátja a nagy nemzeti célokat, mely feleslegessé teszi a személyi kultuszt és egyesek ünneplését, mert a nemzet jövője nem az egyesektől, hanem a nemzet egészétől, annak közvéleményétől függ.

A magyar társadalom jelentékeny részének legfőbb figyelmét körülbelül úgyis a nemzeti kérdés kötné le, de ezt a figyelmet jobban felrázni, irányítani, táplálni és cselekedtetni kell, hogy a nemzet törekvéseit hatékonyabban tudja szolgálni. *Eckhardt Tibor* Amerikában, *Bethlen István* Angliában járt előadókörúton, hogy tárgyilagosságunkat, igazságkeresésünk összetevőit megismertesse a külföldi nyilvánossággal. A céljainkat csak úgy tudjuk most munkálni, ha *jelen állapotunkat* minél alaposabban ismerjük, mai helyzetünk előzményeit jól látjuk s szemünket állandóan a magyar testvéreink sorsán, — az egymás sorsán — tartjuk. Ezért kell ellátni könyvtárainkat is a *legújabb történelem irodalmával*.

Az *iskolának* a közvélemény alakításában, a nemzet nevelésében alapvető szerepe van. Az iskolák a nemzet szellemi életének tartóoszlopai, a nemzeti lélek őrhelyei. Jól látják ezt az utódállamok is s éppen ezért igyekeznek a magyar kisebbségeket elsősorban iskoláiktól megfosztani. A nemzeti politika az iskolákban kezdődik.

A Csonkaország ifjú nemzedékét is a *nemzetnevelés* gondolkörében készíti elő feladataira a mai magyar iskola. A kormányzat központi pedagógiai tétele: a nemzetnevelés. A nemzetnevelés célja a *nemzeti tudatosságnak*, a nemzet lelki egységének megteremtése. *Képessé és készsé* kell tenni a felnövekvő ifjúságot arra, hogy egész lélekkel és kellő képességekkel illeszkedjék bele a nemzeti közösségbe.

A mai nemzeti életfolytatásba való beleilleszkedés megkívánja, hogy a nemzet tagjaiban az az együttérzés legyen meg, mely nem-

³ Budapest, VI. Vilmos császár-út 3.

csak a jelen *egymásrautaltságából*, hanem a *közös mult* ismeretéből és hatásából is táplálkozik. A történetiség szempontját semmiféle aktualitás nem mellőzheti: épelkű nemzetnek éppúgy szüksége van az emlékezetére, mint ahogy az épelkű egyén is emlékezik. A *nemzeti történelem* tanításának óriási nagy a hordereje. Ahhoz, hogy ezt felismerjük, nem kell a történelem szaktanárainak lennünk.

Az itt vázoltak szükségesek voltak ahhoz, hogy elvezessenek a kérdéshez: milyen az iskolák, közelebből is a *tanítóképző-intézetek történelemtanításának* mai berendezése, annak a nemzeti feladatnak a szemszögéből nézve, mely a kikerülő *magyar tanítóra* vár? Az életbelépő tanítótól meg kell kívánni, hogy jelenlegi súlyos állapotunkat történeti alakulásában minél jobban ismerje s abba haszonnal, tevékenyen bele is élje magát. Nem lehet elvitatni azt sem, hogy bizonyos mértékben és bizonyos vonatkozásban nagy kötelesség vár a nép nevelőire: történetünk alakításában tevékeny részt kell venniök. De ezt a kötelességet nem lehet pusztán lelkesedéssel s egyáltalán nem lehet frázisokkal felületes irredentizmussal teljesíteni. Tisztánlátásra van szükség, torzítás nélküli, osztályérdeknélküli tisztánlátásra, hiúságmentes igazmondásra. Ezért kell feltétlenül beszélnünk ma a *történelem tanításának bizonyos revíziójáról*.

A mai *tantervünk* és ennek alapján készült *tanönyveink* mintha figyelmen kívül hagynák azt a mi korunkra általánosan elfogadott megállapítást, hogy a *világháború* minden vonatkozásában olyan nagy válaszfalat jelent a megelőző és követő idők között, amelyet történeti esemény még nem jelentett.⁴

Történettánításunkban ez a nagy fordulat nem látszik meg eléggé. Nincs a történettánítás kellőképpen a jelenig kihúzva s éppen a legnagyobb rengetegben hagyjuk kalauzolás nélkül tanítványainkat.

Igaz, hogy a közelmulttal és jelennel nehezebben birkózik meg a történelem. A természetesség és célszerűség érdekében azonban mégis úgy képzelnék el a történelem útmutatását, hogy a mult főerei folynak össze tudatunkban mind szélesebben hőmpölygő jelenné. Nemcsak a térszemléletben, de az *idő- és korszemléletben* is adva van nagyjából a lélek számára a perspektíva törvénye. Ha nem érvényesült történet-felfogásunkban az a törvény, hogy a mult többnyire elmosódottabb, csak főbb vonalaiban szemlélhető, míg a közelebbi események mind részletesebben és élesebben vetítődnek ki, akkor történet-szemléletünknek nincs meg a legszükségesebb rendező

⁴ Elég egy futólagos pillantást vetni a világháború bármely szempontú statisztikájára s a számadatok maguk is bizonyítanak. A világháborúban résztvett a földkerekség 33 állama. Három nagy történelmi dinasztia trónja omlott össze Európában. A hadviselő államok lakosságának száma a két táborban: 159.500.000 (Központi Hatalmak), ill. 1.391.600.000. A hadseregek létszáma: 22.2 millió (Központi hatalmak), ill. 40.6 millió. A német jóvátétel összege 226 milliárd aranyárka. Az emberiség történetében először folyt háború a levegőben. Halottakban, sebesültekben, nyersanyagban hatalmas veszteségek. S mivel lehetne lemérni azt a roppant kárt, amit az emberiség hitét, erkölcsiségét, idealizmusát érte?

jellemvonása: a *plasztikája*. A kauzalitás is ilyen értelmű: rész-okok, teljes ok, közvetlen előzmények. Azonban a pusztá kronológia csak egyik s mintegy mechanisztikus jellegű irányítója történelemképünk alakulásának. Az *időrendiség* egyenes vonalába belenyúl a másik elem: az értékmérő, *megítélő értelem* s tudatosan igyekszik megszerkeszteni, sőt a jelenre is vetíteni az eseményeket történet-szemléletünkben. A kronológia által megadott eseménysorozat így némileg átrendezett és értelmezett lesz. És csakis így lehet tanítónk a történelem: ha nemcsak tudomásul vesszük a múltat, hanem állást is foglalunk.

A világháború előzményeivel és következményeivel aránylag keveset foglalkozik a tanítóképzés s ezért a kikerülő tanító nem láthat elég tisztán a mai helyzetben. Ha szemügyre vesszük a tanítóképzők tantervét és tankönyveit, szembetűnik az aránytalanság s az ezzel járó bizonyos célszerűtlenség. *Egyetemes történelmet* tanulnak növendékeink az I., II. és III. osztályban összesen heti hat órában. Igaz, hogy az egyetemes történelmet kiegészítik a *legszükségesebb magyar vonatkozásokkal*, de aránylagosan ez a tárgyalás sem részletesebb. A *magyar nemzet történelmére* csak a IV. osztályban jut heti két óra. Ebből nem állapítható meg az, hogy nemzetünk történelme kellő figyelemben részesülne.

Nem az egyetemes történelem, ill. a „humánium“ kiszorítására gondolunk, csak életrevalóbb, célszerűbb értékelésre. Az egyes nemzeteknek az egyetemes történethez való kapcsolata különböző. Sok függ a nemzet szellemiségében megnyilatkozó értékektől, a nemzet aktivitásától, alkotmánytól, a földrajzi fekvéstől, a nemzet létszámától. A magyar nemzet helyzete több tekintetben egészen különleges, egyedülálló. Nem tartozik egyik nagyobb európai fajhoz sem: idegen közöttük. És éppen ez az idegen faj került abba a helyzetbe, hogy nem volt nemzeti vagy elnemzetiesedett uralkodóháza, mint ahogy a körülöttünklevőknek. Egyszerre nézett Bécsre és Budapestre s a megerősödéshez szükséges figyelmet közjogi harcai kötötték le. A nemzetiségek mindjobban ébredtek, szervezkedtek, egyre többet követeltek s mindenik mögött ott állott a szomszédos, azonos nyelvű állam. Földrajzi helyzetünk adott és ad ugyan súlyt a nemzetnek, de ez egyúttal állandó veszedelmet és vérveszteséget is jelent. Azon kevés európai néphez tartozik a magyar, amely nem vetheti meg a hátát egy nyugalmasabb tengerpartnak. A tenger elválaszt és mégis összeköt. Mintha porózus-falú edényben élne a nemzet s a diffúzió törvényének volna alávetett. Belső és külső okok miatt nem szaporodhatott elég egészséges ütemben s ezért maradt kis nép.

A magyarságnak ezeket a körülményeit tekintetbe véve, nekünk többet kell foglalkoznunk az egyetemes történelemmel, mint pl. az angolnak vagy az oroszoknak. S ha a francia nemzeti történelmet tanul, jobban megtanulja vele az egyetemes történelmet is, mint a magyar. Mi a X. században telepedtünk le a keresztény Európában s alkalmazkodtunk a helyzethez. Az azonban mindenképen bizonyos, hogy a magyar ifjú érdeklődése és életcélja alig hozható belsőbb

kapcsolatba ilyenféle kérdésekkel, pl.: Franciaország felemelkedése a keresztes hadjáratok után.

Tanulságos, szép és élvezetes elmerülni a történelem távlatáiban. De ez sem lehet a mai életben fényűzéssé. Bejárjuk az ókori és középkori harctereiket, a hatalmasok, a társadalmak küzdelmeit felújítjuk, s végignézzük a műveltség haladásának hosszú útján. Elmerülünk a réghalott multba, feltámasztjuk, ami nem sürgét s megfélemezünk a nyakunkon ülő jelenről. Az egyetemes történelemnek bizonyára sok olyan fejezete van, melyről az Utasítás azt mondja, hogy „nem lehet több, mint a világtörténeti áttekintés bizonyos hiánytalanságának, teljességének biztosítása”. Állandóan panaszkodunk a túlterhelés ellen, amely nevelőmunkánkat illuzóriussá teszi s mégis tanítunk szükségtelen anyagrészeket. Egy tanulmány⁵ a tanítóképzés mai „megdöbentő” visszásságának megszüntetésére egyenesen azt ajánlja, hogy hagyjunk el a tananyagból mindent, ami hazánk szellemi és anyagi világával szorosabb kapcsolatban nincs. Órákon tapasztalható, hogy növendékeink moccanás nélkül kezdenek jobban figyelni, ha a mai magyar életről kezdünk valamit érinteni. Érzik, hogy ez az igazi szükségletük. Egy másik tömör értekezés rámutat a *tanítás és nevelés* viszonyának fonákságaira. „A jelen feladatai iránti érzékenységet s a jövőbe vetett hitet” (Utasítás!), mely hazafias, áldozatos cselekvésre ösztönöz, legelső sorban és legéletteljesebben az elmúlt pár évtized történelmének alaposabb ismerete eredményezhető. „Tárgyilagos ítélettel” a közelmúlt ismertetése vezetne leginkább a „komoly történelmi gondolkodásba, mely alapfeltétele a megfontolt állampolgári (politikai) gondolkodásnak”. Főlöskéleg megjegyeznünk, hogy nem a napi politikai kérdések iskoláviteléről van szó. Különbözik is a legtöbb, régebbi századokra vonatkozó történeti tárgyalást is lehetne különböző és tetszésszerinti mértékben „politikaivá” tenni. (Pl. Habsburg-kérdés, „felekezeti politika”, stb.)

Komolyabb idők, mint a közelmúlt és a jelen, igazán nem kellenek és nagyobb politikai érettséget sem kívánt egyik kor sem az iskolát elhagyó magyar ifjúságtól, mint a mi trianoni korunk, melyben revízióra törekszünk, melyben magyar kisebbségeket üldöznek, végnélkül tanácskoznak és paktumhálókat szőnek. Miért nem tanulják a leendő magyar tanítók pl. a békekötés utáni törekvéseket? A kisantant is ezután keletkezett. Miért nem tudnak a gyulafehérvári határozatról eleget, melyben a románság kimondta az összes románok egyesülését?⁷ Miért nem ismerik a Millerand-féle levelet és a

⁵ Dr. Frank Antal: A tanítóképzés központja: a tanítónövendék. Magyar Tanítóképző, XLV. évf.

⁶ Kiss József: Tanítás és nevelés. Magyar Tanítóképző, 1934.

⁷ Ennek III. 1. pontja: „Teljes nemzeti szabadság az együttlakó népek számára. Mindenik népnek joga van a maga neveléséhez és kormányzásához saját anyanyelvén, saját közigazgatással, saját kebeléből választott egyének által.” Románia azonban sem ezt, sem a „Kisebbségi szerződést” nem iktatta törvénybe!

Szövetséges és Társult Főhatalmak, valamint Románia között 1919-ben kötött „kisebbségi szerződést”? Lényegesebbek talán még a különben oly egyetemes jelentőségű kérdések is, mint pl. a frank birodalom szervezete vagy a Magna Charta Libertatum?

A mai kor van olyan gazdagon lüktető, gyors, sürgető és követelő, hogy a néhány évvel ezelőtti s nemzeti életünk gyökeréig nyúló változásai is helyet kérjenek az iskolák történelem-tanításában.

A revíziót el kell végezni magunkon ezen a téren is!

Sopron.

Rozsondai Károly.

Folyóiratunk szerkesztője volt olyan szíves elküldeni hozzám Rozsondai kartársunk cikkét azzal, hogy olvassam el és tegyem meg rá az észrevételeimet. Tette ezt bizonyára azért, hogy a nem történelem-szakos cikkíró tanulmánya közzétételével nyomban tudomásul vehesse egy történész-tanár megjegyzéseit is. — Szerkesztőknek ezért csak köszönettel adózhatom, de még inkább Rozsondai Károlynak azért, hogy noha nem történelemtanítás a hivatása, mégis foglalkozik ennek egy újabb feladatával és noha nem történelem-szakos (tehát azt mondhatnám, érdektelen fél), mégis megállapítja, hogy „a nemzeti történelem tanításának óriási nagy a hordereje”. Hozzáteszi nyomban: „Ahhoz, hogy ezt felismerjük, nem kell a történelem szaktanárainak lennünk.”

Első megjegyzésem ehhez az utóbbi kijelentéséhez fűződik. Állítom, hogy nagyon sokan még nem ismerték fel a nemzeti történelem tanításának óriási horderejét, ha mindjárt hangoztatják is ennek elvét. Nem ismerhették fel eléggé többek között még a tanítóképzőintézeti tantervet készítőik sem, mert akkor semmi körülmények között nem elégedtek volna meg azzal, hogy az öt évfolyamosra kibővített tanítóképzőben továbbra is csak annyi idő jusson a nemzeti történelem tanítására (heti két óra), mint amennyi jutott a régi vagyis négy évfolyamos tanítóképzőben. Mikor arról volt szó, hogy végre kell hajtani a tanítóképzés reformját és ennek nyomában elrendelték a hatosztályos tanítóképző megszervezését, akkor a nemzeti történelem tanítási idejét heti négy órában állapították meg. A reform később megelégedett az öt évfolyamos képzővel. Az lett volna a természetes, hogy a heti négy órára tervezett nemzeti történelemtanítás ideje ha redukálódik is, de legfeljebb három órára és nem kettőre, ahogy az tényleg megtörtént. Elismerem, hogy ez kényszerű intézkedés lehetett, mert bizonyára szívesen biztosítottak volna több időt a történelemtanításra is. De akadtak ennél a tárgynál fontosabbak, „nagyobb horderejűek”, mint a nemzeti történelem. És akik belenyugodtak a heti két órába, azzal nyugtathatták valószínűleg meg magukat, hogyha addig el tudták tanítani a nemzeti történelmet heti két órában, el tudják azt tanítani a jövőben is. Két szempontból volt ez óriási tévedés. Az egyik az, hogy az elemi iskolák tantervi revíziója kapcsán tetemesen kibővült a történelemtanítás. Nemcsak a beszéd-ért.-gyakorlatok keretében kapott helyet, hanem valósággal megkét-

szereződött az anyagszerűség szempontjából is. A régi elemi iskolában kétszer tanulták a történelmet. Az V. osztályban nagy személyek alakjai köré fűzve, a VI. osztályban az intézmények fejlődésének, kialakításának a keretében. Ha nem is volt ez ismétlése az V. osztályos anyagnak, de alapjában véve nem sok újabb történelmi ismeretet jelentett. Az új tanterv (mint ismeretes) most az V. o.-ban a Rákóczi-féle szabadságharc végéig tanítja a történelmet. A VI. o.-ban egész röviden összefoglalja amit az V. o.-ban tanultak és folytatja a történelemtanítást egészen a jelenig. Kérdezem ezek után, hogy már eme újabb elemi iskolai történelemtanítás is nem kívánná meg a tanítójelölt alaposabb történelmi kiképzését?... De ott még a 2. szempont, amely különösen összefügg Rozsondai megállapításaival. Hát nem bővült a nemzeti történelem anyaga az új, ötévfolyamos tanítóképzőben?... Hisz a régi négyévfolyamos tanítóképző (éppen úgy, mint a többi iskola a világháborús összeomlásig) csak a kiegyezésig tanította a nemzeti történelmet... De maradjunk csak a magunk iskolájánál. Az új tanítóképző-intézet nemzeti történelmi anyagába új többletként bekerült hazánk története a kiegyezés után és ezzel együtt természetesen a világháború és annak következményei egészen a jelenig. Ez bizony elég tetemes anyag-többlet és még inkább az lenne, ha ezt az anyagot (ezt a legeslegújabb anyagot) legalább annyira bővebben taníthatnánk — mint ahogy azt fontosságánál fogva Rozsondai Károly nagyon helyesen — felveti. De hogyan tanítsák, ha nincsen tehát annyi idő sem a nemzeti történelem tanítására, mint volt régen?... (ha az óraszám mindjárt egyezik is).

Ne részletezzük talán annyira a régebbi multat. Ez lehetne az első legkézzelfoghatóbb tanács. Jól mondja azonban Rozsondai: a tanterv meghatározza még az anyagterjedelmet is, hisz a tankönyvek a tanterv szerint készültek. És itt hívom fel Rozsondai figyelmét arra is: ha nincs megelégedve a történelmi tankönyvekkel, azt elsősorban a tantervnek tulajdonítsa, mert azok a tanterv alapján készülnek — (miként Rozsondai meg is jegyzi). Bizonyos mértékig azonban érvényesülhet mégis a tankönyvíró akarata is, ha több tudatossággal jár el munkájában és nem követi a magyar történetírókba (tehát nemcsak a tankönyvírókba) beidegződött ama szokást: hogy a nemzet régi históriáját éppen olyan terjedelemben tárgyalják akár az újabb fejleményeket. Nem kivétel ez alól még az oly kitűnően megírt Hóman—Szekfü-féle Magyar Történet sem. Csak rámutatok arra, hogy az annyira fontos XIX. és XX. század egy kötetbe szorult. Igaz, hogy a történések mennyisége nincs mindig arányban az időtartammal, de nem lehet ezt mondani sem a XIX., sem a XX. századról. Aztán valóban ezek esnek hozzánk legközelebb, ezek is érdekelnek a legjobban, talán ezek a legtanulságosabbak is, ezekből lehet legjobban megérteni még a „mát” is és vele teendőinket. Sajnos kevés tehát egy kötet két „ilyen” századnak. Még ha olvasom is a kötet utolsó-előtti lapján, hogy „A világháború és a trianoni Magyarország történetének elmondására ma még nem vállalkozhatunk.” Ezt is inkább a két szerző tollából vártuk, ha mindjárt dr. Balla Antallal is meg

lehetünk elégedve. A tankönyvírók nagyobb része is úgy cselekszik, hogy a régebbi multat talán a kelleténél jobban részletezi. Nem akarok itt kitérni más iskolafajták történelmi könyveire, mert ezek úgy sem használatosak már tanítóképzőinkben. Ezek számára két történelmi könyv van engedélyezve. Az egyik 169 lapnyi. Ebből 86 lap (tehát több mint a fele) jut történelmünk régebbi korszakára (melyet lezár a mohácsi vész). A második könyv szerzője én vagyok. Tankönyvem 130 lapnyi. Ebből a régi korszakra jut 55 lap. Így természetesen lehetővé válik az újabb fejlődés részletesebb tárgyalása és ezzel valóban megkísérelhettem a tankönyvben is egészen a jelenig „kihúzni” a történettantítást. De elismerem, igaza van Rozsondainak: még így sem lehet ezt megtenni „kellőképen”.

Pedig nagyon kellene. De azt hiszem eléggé kifejtettem, hogy addig, míg heti két óra jut a nemzeti történelem tanítására, addig sem a Rozsondai által fölvetett „újabb”, sem egyéb még sok más feladat (pl. helytörténeti tanulmányok részére való alapvetés stb., stb.) megvalósítására sem kerülhet sor. Tennünk, cselekednünk amennyire azonban csak lehetséges — legalább valamit is — kell, ha mindjárt nehezíti ezt nemcsak az időhiány, de más egyéb is. Hogy egyet mondjak Rozsondaival: „a közelmulttal és jelennel nehezebben birkózik meg a történelem”. Ez bizony nagyon is igaz, épúgy mint R. ama kijelentése, hogy „nemcsak tudomásul vesszük a multat, hanem állást is foglalunk”. Óriási tehát a felelősség a közeli multat úgy megismertetni, hogy aztán azok, akikkel azt megismertetjük, helyes állásfoglalásra is jussanak. Akik történelmet tanítanak, azoknak igen sokat kell tudniok a közelmultról is, hogy tárgyilagosan lássanak, igazságosak lehessenek és becsülettel ítéljenek; sajnos nem mindig ellenségről esik szó, de nem egyszer sorsunk intézőiről, borzalmas rövidlátásukról, amelyet esetleg ma már mindenki elismer, de egyesek szerint „nem illik” róla beszélni, különösen nem az iskolában.

Rozsondai a történelem tanításának újabb feladatairól elszakított véreink sorsával kapcsolatban értekezik. Jelenünk, jövőnk valóban az ő sorsukkal függ össze. Ezt sokan tudják, de ezzel a sorssal inkább csak azok törődnek (és még azok sem eleget), kiket valamilyen személyi kapcsolat fűz akár az elszakított területekhez, akár azoknak magyar véreihez. A tanítóknak, tanároknak kell itt sokat tenniök. Rozsondai különösen a tört.-tanítástól vár itt eredményeket. Én még többet talán a földrajztól. Azért mondom talán, mert a hazai földrajz, ez a szintén végtelenül fontos nemzeti tárgy szintén csak heti két órában szerepel tantervünkben. Nem tanítom hazánk földrajzát (tehát itt nem hazabeszélek), de éppen jövő sorsunk szempontjából talán még szükségesebbnek tartom a hazai földrajz tanítási idejének felemelését, mint akár a nemzeti történelemét. De ez a harmadik óra aztán teljesen az elszakított területek és azok népének problémáinak az ismertetésére kellene, hogy jusson. Sok gondolatot a Rozsondai-félekből itt lehetne megvalósítani. És ha a hazai történelemre nem juthatna harmadik óra, akkor csak „történelmet” kellene tanítani a tanítóképzőben úgy, hogy annak tengelye lenne a

hazai történelem. Ahogy most az egyetemes történelmet kíséri kicsi részletekben a hazai történelem, úgy kísérné megfordítva az egyetemes történelem a nemzetit. Az I. o.-ban még csak egyetemes történelem lenne teljesen. A II. o.-ban kezdődne a honfoglalással a rendszeres nemzeti történelem és vele párhuzamosan, itt-ott összeolvadva a szomszéd népek törekvéseivel folytatódna és fejeződne be a IV. osztály végén. Így összeolvasztva a történelmet, több időhöz jutna hazai történelmünk, inkább ki lehetne küszöbölni nem egy felesleges részét az egyetemes történelemnek és a vezérszólam ebben a történelemben mégis nemzetünk, hazánk történelme lenne. A legegyszerűbb megoldás azonban a hiányzó harmadik óra beiktatása lenne, hogy „újabb” feladatokra is nyílhassanak lehetőségek.

Amíg ezek ideje el nem érkezik, addig valóban a könyvtárainkba össze kell gyűjteni „Trianonra” vonatkozó minden irodalmi termékünket, de nemcsak összegyűjteni, hanem olvastatni is. Mik még itt a teendőink? Szabadjon egy tanulmányomra hivatkozni: „Trianon elleni küzdemünk előfeltétele”, mely a Nagymagyarország II. évfolyamában jelent meg (1929. dec. 1-én). Ebben hangoztattam többek között, hogy a tanárok részére tanfolyamokat kell rendezni, ahol a tanárság is megismerkedik az egész revíziós mozgalommal, ezirányú törekvéseinkkel. Persze tölem függetlenül, de 1931. nyarán végre a középiskolai történelemszakos tanárok részére olyan tanfolyamot rendeztek, amelyen szóhoz jutottak a kisebbségi jog és kisebbségi szemle első úttörői is, mint Szász Zsombor, Steier Lajos, Bajza József. A mi tanárságunk részére is kellene mielőbb ilyenirányú tanfolyamokat rendezni. Először is a tanárságnak kell jelen állapotunkat minél alaposabban ismerni... Ehhez hozzásegíthetnek minket az ilyenfajta tanfolyamok, aztán a Jancsó Benedek-féle könyvek (melyek között a legértékesebb a *Defensio Nationis Hungaricae*) és a folyóiratok között a Magyar Szemle, amely Rozsondait is inspirálta tanulmányának megírására. Nem feladatom dicsérni a Magyar Szemlét, de nemcsak szerkesztőjének, hanem az elszakított magyarságnak a vélekedése, hogy „a csonka hazában a Magyar Szemle az egyetlen folyóirat, mely figyelmét állandósággal és szervezeten kiterjeszti a leszakadt magyarság életnyilvánulásaira”. Valóban szomorú, hogy eltekintve egy-két napilapunktól, csak ez a folyóiratunk végzi ezt a magasztos munkát, páratlanul a többiek között. És eléggé furcsa, hogy vannak nagyon sokan a csonka hazában, akik pártpolitikai orgánumot látnak ebben a folyóiratban, mert szerkesztőbizottsága élére egy politikai párt vezére állott és áll ott még most is. Ha hiszünk Szekfű Gyulának, a történettudósnak, akkor hihetünk neki, mint a Magyar Szemle szerkesztőjének is, aki folyóiratának Rozsondai által említett számában (285. lapján) nyíltan kijelenti, hogy Bethlen István gróf „kezdettől fogva nemcsak nem gondolt arra, hogy folyóiratát saját politikája szolgálatába állítsa, hanem ezt a gondolatot egyenesen elutasította magától” — „a Magyar Szemlének mentesnek kell lennie a pártpolitikától.” Ez a folyóirat az, amely „talán a legkevésbé köti magát egy társadalmi osztályhoz, egy párthoz,

egy klikkhez, hanem munkatársai megválasztásánál is iparkodik egyetemesen magyar lenni." Újat akar, a régi magyar klasszikus és népi hagyomány talaján.

Jó ezeket is tudni, mert ilyen és hasonló munkák, folyóiratok segítségével könnyebb lesz azért az új feladatért is dolgozni együttesen, összes tanártársainkkal karöltve, amelynek végzését Rozsondai Károly mint a történelemtanítás egyik új és általunk is szívesen vállalt munkáját jelöli meg.

Mesterházy Jenő.

A gazdasági ismeretek tanítása tanítóképző-intézetekben.

I. Általános előkészület.

1. *Cél.* Az 1923. illetőleg 1925. években életbeléptetett áll. tanítóképző-intézeti Tanterv és Utasítás a gazdasági ismeretek tanításának a célját nem elég szabatosan jelölte meg. Ennélfogva az ott körülírt célok tekintetbevételével a *tárgyi célt* a következőképen tűzöm ki.

Anyi kertészeti és mezőgazdasági ismeret és munka elsajátítása, mint amennyi e tantárgy népiskolai sikeres tanításához szükséges; 2. hogy a jelölt tanító korában a működési helyén a kertészeti és mezőgazdasági téren tapasztalható kirívó hiányosságokat és fonákságokat felismerhesse s azokat népművelési munkájával pótolni és javítani képes legyen; 3. hogy egyes termelési ágakat megkedveljen és különleges tanfolyamokon is önmagát továbbművelve az iskolán kívül például szolgálhasson. 4. *Gazdaságtani irodalmunk* közérdekű termékeinek megismertetése. *Nevelési vagy alaki célok:* a mindezekben található valláserkölcsi, logikai, esztétikai, testnevelési, akaratnevelő és jellemfejlesztési vonatkozások minél hatásosabb fel-tüntetése és alkalmazása.

2. *Tanmenet.* Készítésekor az alábbiakra legyünk különös tekintettel: 1. az Utasítás nagyon helyesen a kertészeti oktatást, közelebb-ről a konyha- és a gyümölcskertészet tanítását állítja előtérbe, s ugyancsak behatóan és a növendék gyakorlati foglalkozásával kapcsolatosan kívánja a szőlőművelést, a virágkertészetet, gyógynövények termesztését, a méhészetet, a baromfi-, házinyúl- és selyemhernyótenyésztést tanítani, azért ezen gazdasági ágak ismertetésére juttassunk a tanmenetben legtöbb időt. 2. Az anyagot úgy rendezzük el, hogy *mindent akkor tanítsunk, amikor a tárgyalandó jelen-ség vagy anyag a legkönnyebben szemléltethető, megfigyelthető*, ille-tőleg amikor a megismertetendő gazdasági munkának ideje van, ami-kor tehát az a valóságban tényleg elvégezhető és gyakorolható. 3. Minthogy a gazdasági ismeretek tanítása csak akkor lehet sike-

res, ha a növendék a *tanítási anyaggal kapcsolatos valamennyi gyakorlatot, megfigyelést és kísérletet elvégzi*, azért mindenegyes osztály tankönyvéből írjuk ki a szövegben említett összes gazdasági gyakorlatot, vagy a szöveggel kapcsolatos megfigyelést és kísérletet s ezeket időrendben, azaz elvégezhető sorrendben csoportosítva és órákra beosztva tüntessük fel a tanmenetünkben is. Így biztosíthatjuk legcélszerűbben a tanítás sikerét.

Ezek előrebocsátása után az egyes osztályok tanítási anyagát a következőképen rendezzük el.

I. osztály. A tantervben előírt heti 2 óra egész éven át egy napra, egymásután állítandó be az órarendbe, mert ősszel és tavasszal a sok gyakorlati munka, télen pedig a talajvizsgálati gyakorlatok elvégzése csakis így biztosítható. *Szeptember—október* és *november* első felében a konyhakertészet és gyümölcsfakertészet őszi anyagát, november második felében, *december* és *január* hónapokban a talajismeretet tanítjuk. *Februárban* a faiskola beosztását, a szemzési és ojtási előgyakorlatokat, valamint a meleg- és hidegágyakat ismertetjük. *Márciusban* a csiperkegomba-termesztése és növényszaporítási munkálatok, *április* és *májusban* a konyhakertészet tavaszi anyaga kerülnek sorra.

A tanítási anyaggal kapcsolatos gyakorlatok, megfigyelések és kísérletek *szeptember elején*: a gazdasági kert beosztásának ismertetése; az életműködések végzésére szolgáló növényi szervek: gyökér, szár, levél, virág és termés megfigyelése például paprika-, paradicsom-, borsó- vagy bab-növényeken a konyhakertben. Facsemete alanyok szemzése, koronába vagy a föld színéhez közel. Magvak előkészítése csíráztatáshoz. *Szeptember közepén*: a mag részeinek tanulmányozása, előrecsíráztatott babon. Bab- és retekmagvak csíráztatása. A csírázási feltételek vizsgálata. Kerti vetőmagvak gyűjtése, tisztítása, elrakása télire. *Szeptember végén*: a gyakorlóterület növendékágyának és a konyhakert trágázásra kerülő részének trágázása. Ásás a gyakorlóterület növendékágyán és a konyhakertben, gereblyezés. Ágyak elkészítése zsinór segítségével, fokhagyma és télisaláta alá. Parajvetés koratavaszi használatra. Komposzttelep áthányása földrostán. A faiskola egyes tábláinak földforgatása vagy rigolozása, kártevő rovarok gyűjtése. A magiskola talajának felásása. *Október elején*: saláta-palántálás. Gyümölcsfamagvak vetése. Mélyásás hidegágy, szabadföldi palántaágy és tavaszi dugványozás céljaira. *Október közepén* magiskolában nőtt éves vadcsometék kiszedése, osztályozása, elvermelése. Dugványok szedése és elvermelése. Lombhullatás után cserjék bujtása, töosztása és szaporítása gyökérsarjakkal. *Novemberben*: a fagyok beállta előtt petrezselyem és kapormagvak vetése. Ojtóvessző szedése és elvermelése. *December-, januárban* talajvizsgálati gyakorlatok.

Februárban szemzési és ojtási előgyakorlatok. Csiperkegombatermesztés. Melegágykészítés, palántanevelés. *Február végén, március elején*: az őszi ásás elgereblyézése, ágyak kijelölése. Sárgarépa-, petrezselyem-, kerti mák-, tavaszi spenót-, zöldborsó-, kapormag vetése, hagymaduggatás. Az őszi parajvetés ritkítása, melegágyi palánták áttűzdelése. Korai sárgadinnye-, tök-, uborkamagvak vetése. *Március közepén*: langyos- és hidegágykészítés. Magvak vetése. Az őszi szemzésű alanyok visszametszése biztosítócsapra. Silány gyümölcsű fák szemzése, ojtása. *Március végén*: korai

karfiol palántálása, előhajtattott burgonya ültetése. Dugványozás. A fejlődés- és természeti különbségek megfigyelése végett borsóvetés és burgonyagumóültetés kísérleti ágyakba. Korai zöldbabnevelés virágcserepekben. *Április elején:* retek-, cékla-, zöldborsónevelés, hagymadugvatás, burgonyaultetés a konyhakertben. Tavaszi fejes saláta és majorána palántálás. *Április közepén:* a növények fejlődésének megfigyelése, ápolása, zöldborsó, hónaposretek, nyári retek vetése későbbi fogyasztásra. Téli fejes káposzta- és őszi karfiolmagvak vetése hidegágyba. Korai fejeskáposztapalántálás. *Április végén:* vadcsemetenevelés, gyomlálás, kapálás, áttűzdelés, Konyhakerti kártevő rovarok gyűjtése. Ojtványok gondozása. Bab-, csemegetengeri-vetés. *Május elején:* dinnye-, tök- uborkamagvetés; káposztafélék, paradicsom, zeller palántálása. Konyhakerti növények ritkítása, gyomlálása. Védekezés a kártevők ellen. Szemzések, ojtványok gondozása. *Május közepén:* rózsa-fa, díszcserjék hajtószemése. Héjalaojtás. Növényápolás és megfigyelés. Csiperkegombatermesztés a szabadban. Korai saláta, kalarábé, hagyma, retek és a többi szedése.

II. osztály: A tantervben előírt heti 2 óra szintén egész éven át egy napon, egymásután tartandó. A tanítás menete: *szeptember* és *október* első felében a kapásnövények betakarítása, az őszi gabonafélék talajelőkészítése és vetése, október második felében a konyhakertészeti őszi, *november* első felében a gyümölcsfakertészeti őszi anyaga tárgyalandó és összefoglaló ismétlés tartandó. November második felében és *decemberben* a talajművelést és eszközeit, továbbá a talajelőkészítést ismertetjük. *Január* a szántóföldi növényápolás és a mezőgazdaság téli teendőinek ismertetésére és összefoglaló ismétlésre fordítandó. *Februárban* a trágyázás elméletét és a tavaszi időszak munkáit, *március* első felében a szalastakarmánynövények termesztését, március második felében a gyümölcsfakertészeti tavaszi anyagát és az évelő konyhakerti növényeket tanítjuk. *Áprilisban* a különleges növénytermesztés kerül sorra. *Május* hó nagyrészt gazdasági gyakorlatokra és ismétlésekre fordítjuk. A tanítási anyaggal kapcsolatos gyakorlatok, megfigyelések és kísérletek közlését helykimélés végett a II—III. osztályokban mellőzöm. Ezeket az első osztály mintájára bárki összeállíthatja. (Gévelt példányokat az érdeklődőknek szívesen küldök.)

III. osztály. Az előírt heti 2 óra ezen osztályban is egymásután állítandó be az órarendbe. Mindössze az általános állattenyésztést lehetne november és december hónapokban heti 2 külön órában tanítani. Ezért azonban nem érdemes új órarendet készíteni. A tanítás menete: *szeptember—október* hónapokban a virágtenyésztés- és a gyógynövénytermesztés őszi anyagára 2, a méhészetre 2, a szőlőművelésre 3 kettős óra fordítandó. *November, december* és *január* első felében, legfeljebb 8 kettős órán át, az általános állattenyésztést kerül sorra. *Január* második felében és *február* hónapban 5 kettős órán át a baromfityenyésztést, 1 kettős órán át a házinyúltenyésztést tanítjuk. *Márciusban* 1 kettős órán át a rét és legelő gondozása, 2 kettős órán át a gyümölcsfakertészeti és az eperfatenyésztés, szőlőmetszés, 1 kettős órán át a virágtenyésztés és a gyógynövénytermesztés

tés tavaszi anyaga tárgyalandó. *Április és májusban* a méhészet tavaszi anyagára 3 kettős órát, a szőlőművelésre szintén 3 kettős órát és a selyemhernyótenyésztésre 1 kettős órát fordítunk.

IV. osztály. A gyakorlati munka nagymérvű csökkenése miatt az előírt heti 2 óra két külön napra állítandó be az órarendbe. A tanítás anyagának elrendezése: *szeptember—október* a gyümölcskertészet őszi anyagának tanítására, *november* a lótenyésztés, *december—január* a szarvasmarhatenyésztés ismertetésére és az összefoglaló ismétlésre fordítandó. *Februárban* a sertésenyésztést, *március* első felében a juh- és kecsketenyésztést, március második felében és *április* első felében a gyümölcskertészet tavaszi anyagát tanítjuk. *Áprilisban* 1 hétig, *májusban* 2 hétig a gazdasági számvitel tárgyalandó. A többi időben összefoglaló ismétléseket tartunk.

Gyakorlati foglalkoztatás *szeptemberben*: 1. gyümölcszedés, osztályozás, gyümölcseltetés télire. 2. Gyümölcsfeldolgozás: aszalás tűzhelyaszalón, lekvárkészítés. Őszibarack-, körtebefőzés. Málnaszörp, gyümölcscectkészítés. *Októberben* faiskolai oltványok kiszedése, jelzése. Diszcserjék, fák ültetése. A gyümölcsfák őszi gondozása. *Januárban* tejvizsgálat. *Márciusban* védekezés a gyümölcsfák betegségei és ellenségei ellen. Gyümölcsfák tavaszi gondozása. *Májusban* gazdasági számviteli feladatok megoldása.

3. *Tankönyv.* A gazdasági ismeretek I—IV. osztályos tankönyveit vitéz Török Imre okl. gazda, áll. gyakorló polgári iskolai gazdasági tanár munkatárssal közösen írtuk. Könyvünk a gazdasági ismeretek tanítása terén új módszert követ. A tanítási anyag elrendezésében sikerült azt megvalósítanunk, hogy a tudományos rendszer túlságos szétforgácsolása nélkül — majdnem minden egységet akkor tárgyalunk, amikor az szemlélhető, vagy a gazdasági kertben gyakorolható. Az egyes tanítási egységek után: Megbeszélés, Gyakorlat vagy Hibák címek alatt a tanítás anyagát hoztuk az élettel, a helyi viszonyokkal, vagy a természettudományi tárgyakkal közeli kapcsolatba. Tankönyveink rövidek, tömörek, valóságos eredménytárak. Mindamellett azonban *az életnek gazdasági téren a tanítóval szemben nem lehet olyan kívánsága, amelyre feleletet, útmutatást nem találna könyveinkben.* Ha a tanítási órát módszeresen vezetett gyakorlati munkával, kísérlettel vagy megfigyeléssel kezdjük s az óra vége felé a tanítás tárgyát közösen megbeszéljük és az eredményeket összegezzük, akkor a tankönyv szövegének megtanulása nem nehéz. Tankönyveinket ilyen elgondolással írtuk és fogalmaztuk. A gyakorlati munka helyes végzéséhez az összes adatok szigorú beemléztetése felesleges. Fontosabb az, hogy bármilyen adatot gyorsan tudjon megkeresni a tankönyvben. A tankönyv egész órán át a pad tetején csukva legyen s csak akkor nyitassuk ki azt, amikor annak a rajzait és képeit a tanításban értékesítjük. Amennyiben különleges helyi okoknál fogva a tankönyvi anyagot előreláthatólag nem tudnók elvégezni, akkor minden osztályban elsősorban a mezőgazdasági növénytermesztési és az állattenyésztési anyagot rövidítsük meg. Népünk ugyanis a mezőgazdasági termelés terén sokkal kevesebb hibát követ el, mint a kertészeti ágak terén.

szűrőpapiros, villanykörte, kémlőcső, üvegkád, üvegtölcsér, borszeszlámpa, befőttesüveg, pohár, a csiráztatásokhoz tányér üveglappal, különböző átmérőjű üvegcsövek, ojtó-szemzőkések, a talajreakció vizsgálathoz neokomplex, földfény és Merck-féle univerzál indikátorok, továbbá talajfűró, talajszitasorozat, iszapolódény, aszalt vagy cserény, csapófészek, tojásvizsgálólámpa, mustmérő, tejfajsúlymérő, Ulax tejszűrő, mérleg, 1 drb. mikroszkóp. Szükséges végül különböző faiskolai és magárjegyzék és sok más apróság. A *vetítógép* a term. tud. szertárból kérendő kölcsön esetről-esetre.

A szertár felszerelésének nagyrészt külön szerelvényjegyzékben tartjuk nyilván.

6. *Könyvtár.* A szertárban elhelyezett könyvtár ne porosodó leltári tárgy legyen, hanem segítse elő továbbképzésünket, támogassa tanításunkat, s hasznos és kedves olvasmánya legyen növendékeinknek. Gazdasági irodalmunk népies és szakkönyvekben ma már annyira gazdag, hogy az minden igényünket kielégítheti. Alig van a kertészetnek és a mezőgazdaságnak olyan részletkérdése, amelyre ne találunk megfelelő, magyar nyelven írott könyvet. Szerezzünk be ezekből a magunk és tanítványaink hajlamainak megfelelően mind a tanári szakkönyvtár, mind az osztály és ifjúsági könyvtár számára minél többet, lehetőleg több példányban is. A gazdasági könyvtár gyarapítása — más megoldás híján — a kertészet jövedelméből is biztosítható.

Gazdasági könyvtárunk legfontosabb művei:

1. *Andrassovich:* A házinyúltenyésztés és értékesítés. 2. *Augustin—Darvas:* Gyógynövények termesztése. 3. *Bakoss:* Gazdasági baromfitenyésztés. 4. *Beke:* A burgonya termesztése és nemesítése. 5. *Bittera:* Általános és különleges növénytermesztés. 6. *Buchta:* A gyümölcs- és zöldségfélék értékesítése, eltartása és konzerválása. 7. *Czapáry:* Magyar gyümölcs tömegtermesztése. 8. *Czapáry:* Virágtenyésztés. 9. *Cselkő:* Takarmányozás alapvonalai. 10. *Csézer:* A virágoskert. 11. *Dorner:* A sertés tenyésztése és hizlalása. 12. *Dorner:* Kereskedelmi trágák. 13. Földműv. Miniszt.: Kis kertész; Selyemtenyésztési utasítás; Növényvédelem és kertészet — folyóirat; A gyümölcsös téli kezelése; A gyümölcsös tavaszi és nyári védelme. stb. 14. *Gáll:* A méhgazdaság üzemtana. 15. *Grabner:* A gazdasági növények nemesítése. 16. *Gyárfás:* Magyar dry-Farming, azaz sikeres gazdálkodás szárazságban. 17. *Gyárfás:* Zöld trágyázás és alkalmazása. 18. *Gyárfás:* Hogyan kísérletezzék a kisgazda? 19. *Gyárfás:* A műtrágyázás gyakorlata. 20. *Gyárfás:* A szántó föld helyes művelése. 21. *Gyárfás:* Hogyan lett Nyomorfalvából Boldogfalva? 22. *Grätz:* A kisgazda fejőstehene és tejgazdasága. 23. *Ignác:* Méhészet. 24. *Jablonovszky:* Gyümölcsfák kártevő rovara. 25. *Kadocsa:* Mezőgazdasági növények fontosabb állati ellenségei. 26. *Kukuljevič:* A falusi gazdasági udvar egészségügye. 27. *Lakner:* A méhtenyésztés alapismeretei. 28. *Lázár:* Zöldségtermesztés. 29. *Mahács:* Gyümölcsstermesztés és értékesítés. 30. *Móczár:* Növénytan, Alattan. 31. *Molnár:* Fatenyésztés. 32. *Páter:* Milyen gyógynövényeket termeljen a kisgazda? 33. *Praha:* A kisbirtok helyes berendezése és kezelése. 34. *Punnett—Soós* Atöröklés. 35. Rádiós gazdasági tanfolyamok füzetei. 36. *Reichenbach:* Mezőgazdasági üzemtan. 37. *Schandl:* A szarvasmarha tenyésztése. 38. *Szé-*

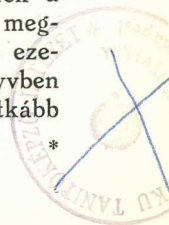
chenyi-Wolkenstein grófné: A törpe gyümölcsfák ültetése és gondozása. 39. *Thessedik S.* életrajza. 40. *Thaisz:* Magyar talaj gyepezítése. 41. *Ulicsny—Molnár:* Szőlőművelési káté. 42. *Westsik:* Okszerű növénytermelés. 43. *Westsik:* Alföldi futóhomoktalajok okszerű mezőgazdasága. 44. *Westsik:* Sertésenyésztés és hizlalás. 45. *Winkler:* Baromfityenyésztés. 46. *Valló:* A méhtenyésztés vezérfonala. 47. *Wagner:* Magyarország gyomnövényei. 48. *Zaitschek—Weiser:* Okszerű takarmányozás.

7. *Gazdasági kert.* A gazdasági kert elsősorban a gazdasági ismeretek sikeres tanításának a biztosítására szolgál, ezért úgy kell azt berendezni s abban évről-évre úgy kell gazdálkodni, hogy az elmélet a gyakorlattal tökéletes összhangban legyen. Az Utasításban azonban a gazdasági kert célja és a cél elérésére vonatkozó rendelkezések nem fedik teljesen egymást s így nyilván ez is egyik oka annak, hogy a tanítóképző-intézetek gazdasági kertjei nagyon különböző berendezésűek s a tanítást nem egyforma mértékben támogatják. A jászberényi áll. tanítóképző-intézet gazdasági kertje abban a kedvező helyzetben van, hogy az mindössze négy esztendő s így annak a berendezése teljesen hozzásimulhatott a tantervi és a tankönyvi kívánalmakhoz, s e mellett a megkívánt jövedelmezősége is megvan.

Az intézettel közös telken levő és közös kerítéssel körülvett gazdasági kertünk 2 kat. hold, azaz 3200 négyszögöl területű. Ebből 800 négyszögölon *gyümölcsöst*, 600 négyszögölon *szőlőt*, 200 négyszögölon *fa- és szőlőiskolát* telepítettünk be. A másik fele konyha- és virágkerteszetre és a növendékek gyakorlóterületéül szolgál. A *konyhakerteszet* 1200, a *virágkerteszet* 200 s a növendékek gyakorlóterülete szintén 200 négyszögöl területű.

Gyümölcsösünkbe a helyi legjobb fajtákkal együtt 9 fajta almát, 7 fajta körtét, 5 fajta szilvát, 2—2 fajta cseresznyét, meggyet, 10 fajta őszibarackot, 3—3 fajta kajszinbarackot, diót, s 1—1 faj mandulát, mogyorót ültettünk. Rajtuk a növendékek mindazon munkákat begyakorolhatják, amit a tankönyvük előír. Szőlőtelepünk 16 fajta csemege- és lugasszőlőt és 6 fajta borszőlőt tartalmaz. Ha termőre válik, ez is, épúgy, mint a gyümölcsösünk, teljesen fedezni fogja az internátus szőlő- és gyümölcsszükségletét. Faiskolánkban 8-féle (550 darab) 1—2 éves gyümölcsfacsemete, 1500 díszcserjedugvány, szőlőiskolánkban pedig Ripária alanyok fejlődnek. A díszcserje dugványokat városunk tereinek és utcáinak fásítására, azonkívül az érdeklődő növendékek és szülők céljaira ajándékol neveljük. A szőlő és a faiskola betelepítése is a tankönyv szövegének megfelelően történt. A növendékek mindenfajta munkában segédkeztek. *Konyhakertesztünk berendezése, vetésforgója, üzeme pontos illusztrációja a gazdasági tankönyv elméleti szövegének.* Amilyen munkát a növendék a konyhakertben lát és végez, vagy amilyen növényfajtákat ott megismer, ugyanazokat olvassa a tankönyvében is. A konyhakertben ezenfelül olyanokat is megismerhet a növendék, amiről a tankönyvben nem, vagy alig eshetik szó. Például korai (primőr) vagy ritkább

21120

zöldségművek termesztése. Ugyanezt mondhatom a virágkertészetünkről is.

A gyakorlóterület 120 darab, egyenként 120 cm széles és 240 cm hosszú növényágyat foglal magában s az I—III. oszt. növendékek egyéni munkájának bemutatására és ellenőrzésére szolgál.

Az *I. osztályos növendék* a részére juttatott növényágyat 4 részre osztja s rajta a megfelelő időszakban a következő munkákat végzi. Az ágy *első* negyedében az ősszel felásott földbe 20 cm távolságú két sorba, hármas kötésben, márciusban díszcserjéket dugványoz. A *második* negyedben, frissen trágyázott földbe, a dugványosortól 20 cm-nyi húzott sorba ősszel spenótot vet, újabb 30 cm távolságban húzott sorba tavasszal kalarábét palántál. A kalarábé két oldalára, köztes terményként, ősszel és tavasszal salátát palántál. A *harmadik* negyed egy évvel ezelőtt volt trágyázva. Ebbe a kalarábésortól 30 cm-nyire húzott sorba sárgarépat, 60 cm-nyire húzott sorba pedig kora tavasszal, mákot vet. A máksortól 20 cm távolságú sorba hagymát duggat. Köztük köztes terményként hónapos és nyári retket termeszt. A *negyedik* negyed két évvel ezelőtt kapott trágyát. Ebbe tavasszal egy sor korai borsót, később néhány fészekbe zöldbabot vet s köztes terményként hónapos retket nevel. A palántákat az egész osztály, egy általuk készített és gondozott melegágyban neveli. Ugyanitt maguk természetnek néhány korai (primőr) salátát, kalarábét és tököt is.

Íme, ilyen, aránylag kicsiny területen a vetésforgó és a termesztési szabályok figyelembevételével az első osztályos konyhakertészeti anyag típusait önállóan termeszteti a növendék. Az első évfolyamra előírt többi konyhakerti növény termesztésében, ápolásában, valamint a faiskola kezelésében, a gomba termesztésében és más munkákban esetről-esetre az intézeti konyhakertben, a tanár és a kertész felügyelete mellett segédkezik. Az I. osztályos növendékek részére szolgáló 40 növényágyból a 40-nél alacsonyabb létszám folytán mindig fennmarad. Ezekben, csoportokban, növénytermesztési kísérleteket végeznek. A következő iskolai év elején a már II. évvé lett növendék az eddig gondozott növényágyat letakarítja, a díszcserje dugványból nevelt cserjéket rendeltetési helyére viszi, s a növényágyat az új első éves növendékeknek átadja s azok azt a vetésforgó szabályai szerint újra betelepítik.

Az Utasításban ajánlott egyénekenkénti 40 m² megművelhető terület feleslegesen nagy s olyan módon, amint azt az Utasítás kívánja, nem is szolgálhatja az I. évf. tanítási anyagát. Mikor ér rá például annak a megművelésére a növendék s mi történik ilyen nagy területtel június-augusztus hónapokban? Avagy egész éven át csak a paradicsomot gondozza a növendék, ha véletlenül a paradicsomtelepből jut rá 40 m². Hogyan ismerkedik meg akkor a többi munkával? stb. Az intézetünkben követett módszer minden tárgyi és pedagógiai követelményt kielégít.

A *II. osztályos növendékek* egyénekenként az első osztályosokéhoz hasonló nagyságú ágyakban foglalatostkodnak. Tekintettel az ezen

évfolyamban tanítandó mezőgazdasági növények nagy számára (kb. 50-féle növény) és a természetükben levő több közös vonásra, azért *1—1 növendék ágyanként csak kétféle növényt termeszt.* Például őszi- és tavaszi búzát, másik növendék nyúlzapukát és bíborherét, ismét másik lóbabot és szójababot, stb. A termesztett növények csoportosítása a következő: gabonafélékre jut 6 ágy, közülök 2 ágy műtrágyázási kísérletre való, kapás növényekre jut 4 ágy, szalastakarmánynövényekre 13 ágy (közülök 5 ágy hüvelyes-, 5 ágy pázsitféle és 3 ágy leveles takarmány), hüvelyes növényekre jut 3 ágy, ipari és kereskedelmi növényekre: repce, mák, napraforgó, ricinus, kender, len, gyapotcserje, dohány, cirok, összesen 6 ágy; évelő növényekre: torma, sóska, szamóca 2 ágy. A többi ágy egy- és két-nyáriak magtermő telepe. A gyümölcsfakertészet II. osztályos anyagával kapcsolatos gyakorlatokat a faiskolában végzik. A talajkimerülést úgy akadályozzuk meg, hogy a szükség szerint trágyázzuk a talajt, cseréljük az ágyakban termő növényfajokat és 5 évenként felcseréljük az I. osztályos növendékek gyakorló telepét a II. osztályosokéval.

A *III. osztály* tanítási anyagából a növendékek a gyakorló területen a virágtenyésztést, a gyógy- és fűszernövények, a mézelőnövények termesztését gyakorolják *ugyanolyan méretű ágyakban, mint az I—II. osztályosak.* A tankönyvben szereplő 25 faj kertvirágot 14 növendék ugyanannyi ágyban termeszt. Minden ágyban 3 faj virág (egy-, kétnyári és évelő) díszlik. A gyógy- és fűszernövényekre 7, a mézelő növényekre pedig 19 növényágy jut. Ily módon minden növendék foglalkoztatva van. A tanterv gyümölcskertészeti és eperfanevelési anyagából végezhető gyakorlatokat a faiskolában és a gyümölcsösben, a szőlőművelési gyakorlatokat a szőlőiskolában és a szőlőtelepen végzik. A rét és legelő növényei a II. osztályból már ismeretesek. A méhészeti gyakorlatok elvégzésére elegendő, ha legalább minden 2—3 III. osztályos növendékre jut egy-egy család. Nekünk még csak 6 családunk van, felerészben Mogyoró, felerészben országosméretű 4 keretsoros kaptárakban. A házinyúltenyésztésre vonatkozó ismeretek 2—3 nyúlketrecben tartott nyúlajtán is elsajátíthatók. Nekünk jelenleg 1 belga óriás nyúlcsaládunk van 3 ketrecben. Selyemhernyótenyésztésre az eperfáink még kicsinyek. A tenyésztés még kedvezőbb viszonyok mellett is csak 1 doboz petéből kelt hernyókon gyakorolható, mert tapasztalásom szerint ezen 14 ezer hernyó gondozása is igen sok munkát ad. Baromfitenyésztési gyakorlatokkal négyéves épületünkben még nem foglalkozhattunk. Növendékeink helybeli tenyésztőkhöz és a gödöllői baromfitelepre vezetett kiránduláson sajátítanak el szórványos ismereteket. A jövőben a magyar parlági tyúk kiválasztását szándékozzuk megkísérelni, főleg a tojáshozam gyarapítása végett.

A *IV. osztály* tanítási anyagában csakis gyümölcsfakertészeti gyakorlatok szerepelnek. Ezek a faiskolában és az intézeti gyümölcsösben könnyen elvégezhetők. A gyümölcs feldolgozása, aszalás,

befőzés, lekvárfőzés az internátus konyháján két csoportban két őszi délután kísérelhető meg.

A növendékek a gazdasági kertben, néhány szórványos esettől eltekintve, csakis a tanítási órákon foglalkoznak. A kötelező tanulás időpontjáig azonban ott sétálhatnak, tanulhatnak s azok, akik nem fejezték be a növendékágyukat, vagy annak növényeit külön is ápolni akarják, dolgozhatnak is. Ugyanezen időben foglalkozhatnak a méhészettel, a házinyúltenyésztéssel, stb. is. *A növendékeket szabad idejükben napszamosok helyett, takarékosági célzattal, vagy büntetésből ne dolgoztassuk.* 1—2 órai, külön időben végzett gazdasági munka csak akkor kívánható, ha az időjárás, napszamoshiány vagy valamely rendkívüli ok ezt szükségessé teszi. A felügyelő tanár bölcsesége ilyen esetekben is megtalálja a módját annak, hogy a növendékek kedvvel dolgozzanak. A nyári szünetben a növendékágyakat az intézeti kertész gondozza.

8. *Kirándulások, látogatások* a gazdasági ismeretek tanításával kapcsolatban is szükségesek. Számuk és helyük a helyi viszonyoktól függ. Az *I. osztályos* növendékekkel valamely nagyobb konyhakertészet, faiskola, különféle talajnemek vagy ezek vizsgálatával foglalkozó intézmények és csiperkegombatermesztő telep megtekintése kívánatos. A *II. oszt. növendékeivel* különféle őszi és tavaszi gazdasági munkákat, egy gazdaság talajművelési eszközeit, trágyatelepét és vetőmagtisztítógépeit, továbbá egy raktárszövetkezetet látogatunk meg. A *III. oszt.* kirándulásai: nagyobb virágkertészet, gyógynövény termesztőtelep, gyógyszerárak drogkészletének, szüretnek és esetleg szőlőtelepítésnek vagy más fontosabb szőlőmunkának, méhészetnek és valamely gazdaság apró állattenyésztésének, baromfitenyészetnek, házinyúltenyészetnek, selyemhernyótenyészetnek és végül a közlegelőnek megtekintése. A *IV. osztállyal* őszi gyümölcsfapiacot, gyümölcsosztályozó és csomagoló helyiséget, gyümölcscseltartó vagy feldolgozó üzemet, tehenészetet és tejgazdaságot, egy mintagazdaság tenyészállatait, gazdasági iskolatípust, fásítást, szövetkezeti ügyvitelt, stb. látogassunk meg. A kirándulás lehetőleg a tanítási órákon történjék. A növendékek előre figyelmeztetendők a megfigyelendőkre s a kirándulást követő tanítási órára a tapasztaltakról az eredménytárban kötelesek beszámolni. A beszámolót a tanár átnézi és osztályozza.

9. *A népiskolai vonatkozások* megvalósításához szükséges, hogy a tanár ismerje a népiskolai természeti és gazdasági ismeretek teljes tantervi anyagát, és hogy minél több alkalommal megfigyelje a gyakorlóiskola ezirányú munkáját. Hasznos szolgálatot tehetnek e tekintetben a népiskola III—VI. oszt. részletes tanítási anyagát feltüntető közismert vezérkönyvek és tankönyvek áttanulmányozása is. Legjobb figyelmeztető azonban az, ha a tanmenetünkön kívül a saját gazdasági tankönyvünk megfelelő oldalainak a szélén is megjelöljük egyszerűsrimindenkorra a népiskolai tanítási anyagot s ezt növendékeinkkel is megjelöltetjük.

10. *Népművelési vonatkozások* kidomborításának fontossága a tantervi célkitűzésből következik. A cél elérése végett két körülményt hangsúlyozunk. Először azt, hogy *a tanítónak az iskolán kívüli népművelésben nem a gazdasági szakoktatás helyettesítése a célja*, hanem a hiányzó gazdasági és természettudományi elemi ismeretek pótlása, kibővítése s a legfeltűnőbb fogyatékoságok javítása. Másodszor azt, hogy eredmény e téren csak akkor érhető el, ha *a helyi viszonyok alapos ismeretével választjuk meg az oktatás tárgyát*. Ez utóbbi a működési hely évekre terjedő megfigyelésével, tanulmányozásával, röviden az ú. n. *gazdasági jellegű hibajegyzék összeállításával* biztosítható. A népművelési gazdasági előadások módját a IV. osztályban ismertetjük meg s ugyanekkor 1—2 mintaelőadást is bemutatunk. Intézetünk V. osztályos növendékei a leventék részére évről-évre 4—5 népművelési gazdasági előadást is tartanak. *Előadásra alkalmas tételek például:* 1. Miért fontos a tarlóhántás? — ha azt észleljük, hogy aratás után kevesen szántják fel a tarlót. 2. Miért kell a tavasziak alá ősszel szántanunk? — ha azt észleljük, hogy túlnyomóan tavasszal szántanak. 3. Miért ér keveset a ganajdombról kihordott istállótrágya? — ha azt látjuk, hogy az udvarban a trágyatelep helyett baromfiak által szétkapart ganajdombok vannak. Folytatólagos tétel. 4. A műtrágyák anyaga, gyártása, csoportosításuk, miért és mikor trágyázzunk műtrágyával? 6. Miért kell a kertünkben is vetésforgót tartanunk? 6. Miért adószedői a földművesnek a giz-gazok? — ha e téren tapasztalunk sok javítani valót. 7. Hogyan természetünk egészséges gyümölcsöt? — ha a piacokon sok a hullott, férges gyümölcs. Folytatólagos tétel: 8. a gyümölcsfák legkárosabb rovarainak életmódja és irtása. Más alkalommal: 9. védekezés a gyümölcsfák növényi ellenségei és betegségei ellen. 10. Miért nincs tömegszállításra alkalmas elegendő gyümölcsünk? — ha sokféle és kevés értékű gyümölcsöt termesztenek. Majd megismertetjük és gyakoroltatjuk azt, hogy 11. melyik a legjobb oltási mód? Vagy arról beszélünk, 12. miért nem ered meg az elültetett gyümölcsfa? Sok hiba, fonákság észlelhető a konyhakerti növények ápolása, a szőlőművelés, az egyes növények termesztése, a legelő- és rétművelés vagy az állattartás és állattenyésztés terén is.

II. Az anyag részletes tárgyalása.

1. *Az órára való készülés* a szerint változik, hogy a gazdasági kertben gyakorlatokat végeztetünk-e a növendékekkel, avagy csak a tanteremben tartjuk az órát. Ha gyakorlati órát tartunk, akkor a *munkanaplóban* tervet készítünk arról, hogy az előírt és esedékes munkákat milyen sorrendben és hány csoportba osztva végeztethetjük el a rendelkezésünkre álló szerszámokkal. Majd előre beosztjuk a növendékeket az egyes csoportokba s összeírjuk a gyakorlatok akadálytalan végzéséhez szükséges szerszámokat s jó előre kikészítjük azokat.

Példa a munkaterv elkészítésére.

Tanmenetünk szerint az *I. osztályban szeptember végén*, vagyis az utolsó héten a következő gyakorlati munkák esedékesek. 1. A gyakorlóterület növénykágyának és a konyhakert trágyázásra kerülő részének trágyázása. 2. Ásás a gyakorlóterület növénykágyán és a konyhakertben, gereblyezés. Ágyak elkészítése zsinór segítségével, fokhagyma és télisaláta alá. Spenótvetés koratavaszi használatra. 3. Komposzttelep áthányása földrostán. 4. A faiskola egyes tábláinak földforgatása vagy rigolozása kártevő rovarok: pajor, drótféreg, bagolylepkkehernyó, stb. gyűjtése. 5. A magiskola talajának felásása. Ezen órán tehát *öt különböző munkanem kerül sorra*. Közülük a gyakorlóterület növénykágya egynegyedének trágyázása, az egész ágynak felásása és 1 sor spenótvetés mind a 36 növények által elvégzendő. Minthogy pedig ezen munkák elvégzéséhez intézetünknek csak 2 taligája, 4 trágyavillája, 1 földrostája, 10 lapátja, 28 ásója, 15 kapája, 12 gereblyéje s 3 zsinórja van, ezért a növények a kettős órán, az 5 munkanem szerint *öt csoportba osztva* a következő terv szerint *dolgoznak*: az 1. csoportba osztott 4 növények a trágyázást végzi el, a 2. csoport 18 növénye a saját növényágát felásá, elgereblyézi és az előírt helyre spenótot vet. A 3. csoportba osztott 4 növények komposztot hány át földrostán. A 4. csoport öt tagja a faiskolában földet forgat, az 5. csoport szintén 5 tagja pedig a magiskolában földet ás. *Minden csoport 45 percig dolgozik. Ezután újabb 45 percre az öt csoport munkát cserél.* Az 1., 3—5. csoport tagjai a saját növényágukat ássák fel, gereblyézik el s spenótot vetnek, a 2. csoport 18 növénye pedig az előbbi létszámra tagolva az 1., 3—5. csoport munkáit végzi. Amennyiben a munkacsere után a faiskolában vagy a magiskolában már nem volna forgatni, illetve ásni való hely, ez esetben a konyhakert kijelölt területén dolgoznak a növények. Munkatervemben 36 növények foglalkoztatását részleteztem. Természetesen, sokkal *kedvezőbb a helyzet*, ha kevesebb növényünk van s legkivált, *ha a gyakorlatokat más tantárggyal megsztva, két kettős órán tarthatjuk*. Az ilyen módon részletesen kidolgozott munkaterv után elolvassuk a tankönyvnek a végzendő munkákra vonatkozó szövegét s *átgondoljuk a tárgyi célt*, vagyis magamban feleletet adok arra a kérdésre: miért fogom tanítani ezt a tételt? Majd átgondolom azt is, hogy mit közlök a munka kezdetén, mit hangsúlyozok a munkavégzés alatt, hogyan őrizem ellen a munkákat s a munkák befejezése után az órából még hátralevő 15—20 perc alatt milyen terjedelemben tartom a közös megbeszélést s mi módon összegezetem az eredményeket. Végül *megállapítjuk a nevelői célokat* is, vagyis azt, hogy miként lehet tanításunkkal növényeinknek például a lelkét nemesíteni vagy a jellemét fejleszteni, az erkölcsi akarát erősíteni, lelkében esztétikai érzelmeket keletkeztetni, a kedélyét ápolni, vagy a továbbképzés iránt benne vágyat ébreszteni, a munkakedvét növelni és a többi. *Csakis ezek át-gondolása után lehet a tanításunk művészi alkotás s csakis így érez-*

heti a növendék az óra végén a lelki emelkedettséget, tudása gyarapodását.

A tanteremben tartandó órákra kevesebb munkával jár az előkészület. Ilyen esetekben a tankönyv szövegének átolvasása után előkészítjük a szemléltetési eszközöket, átgondoljuk tanításunk tárgyi és nevelői céljait, megállapítjuk a módszeres menetét s ezekről vázlatot készítünk.

2. *Az óra beosztása, feleltetés. Önálló előadás.* A gazdasági oktatás tantervében megállapított heti 2—2 órai idő az I—III. osztályokban legcélszerűbben két egymást követő órára, a IV. osztályban pedig a hét különböző napjain 1—1 órára osztható be. *Az őszi és tavaszi hónapok kettős óráinak legnagyobb részét a gazdasági kertben tartjuk.* Az ilyen kettős órákból is — hacsak a gazdasági munkákban nincs nagy torlódás — legalább 15 perc feleltetésre fordítandó. A tanteremben tartott gyakorlati órákon (talajtani, oltási előgyakorlatok, takarmány adag kiszámítások, stb.) 15—20 percig, a többi kettős órán az óra elején legalább 25—30 percig feleltessünk. A IV. osztály egyes óráin a feleltetés ideje 15—20 perc. A feleltetés többféle módja közismert. A szabad fogalmazás gyakorlása céljából tanácsos, ha *a kertben tartott órákon a felelő növendéket az előző órán végzett gazdasági munka mellé állítjuk, s megkivánjuk, hogy azt, a természettudományi vonatkozásokkal együtt, folyékonyan, logikus sorrendben mondja el.* A gazdasági tárgyú önálló előadás ugyanolyan módon tartandó, mint ahogyan azt Jaloveczky kartárs a növénytan tanításának módszeréről tartott felolvasásában, a Magyar Tanítóképző 1932. április havi számában közzétette.

3. *Az új anyag átadása.* Jaloveczky kartárs azt kívánja, hogy a növénytan tanítási módszerében *nagyobb aktivitásra kell törekedni.* Ugyanezt kívánjuk a gazdasági ismeretek tanításától is. Valamennyi időszak tanítási anyagában, de legkivált az őszi és a tavasziakban sok olyan tanítási egységet találunk, amelyek alkalmasak cselekedtető oktatásra. Minthogy azonban ezen módszer jelenleg még sokféle értelmezésű, alkalmazása is többféle tartalmú és azonkívül a rendes előhaladás ütemét is jócskán meglasztja, azért én a tanteremben tartott gazd. órákon egyelőre osztályonként és évenként 4—5 cselekedtető gazdasági oktatással is megelégszem. Azt azonban rendkívül szükségesnek és fontosnak tartom, hogy 1. *a tanár a növendékekkel a gazdasági kertben minden előírt gyakorlati munkát idejében végeztesse s ezen ú. n. gazdasági gyakorlat amennyire csak lehetséges, mindig együtt járjon az elmélettel és megfordítva; 2. minden munkát az „elméleti útbaigazítás” helyett probléma alakjában eszméltetve, gondolkodtatva, az okokat feltaláltatva, az ok és okozat közötti összefüggést megláttatva végeztesse; 3. hogy az elméleti tanítás mindig a gyakorlatok végzése alatt szerzett tapasztalatokból vagy megfigyelésekből induljon ki.*

A tantervi anyag a tanítás módját tekintve a következő típusokba osztható: a) a kertben végzendő ú. n. *gazdasági gyakorlati* anyagra, b) a tanteremben *gyakorlatokkal, kísérletekkel* kapcsolat-

ban tanítható anyagra és c) kirándulásokon vagy más alkalmakkor *megfigyelések és tapasztalatok alapján* tanítható anyagra.

a) *Gazdasági gyakorlatokként* végezhetjük el az I—II. osztályos konyhakerti, a II. osztályos különleges növénytermesztési, az I—IV. osztályos gyümölcsfakertészeti, a III. osztályos virágtenyésztési, gyógynövénytermesztési és szőlőművelési anyagot, továbbá a méhészetet, a házinyúl- és a selyemhernyótenyésztést. A gazdasági gyakorlatokat úgy vezetjük, hogy az előző órán feldolgozott anyag számonkérése, vagyis a *feleltetés után* a munkavégzéshez szükséges és *előre kikészített szerszámokat, eszközöket* vagy anyagokat az előzetesen összeállított munkaterv alapján *a növendékeknek kiosztjuk*. Ezután *megnevezzük a végzendő munkát s annak helyes elvégzésére* vonatkozólag *eszméltetjük, gondolkodtatjuk a növendékeket* s megállapítjuk a cselekvés menetét. Munkavégzés közben ellenőrizzük azt, hogy valóban a megállapított módon dolgoznak-e s szükség szerint javítunk, irányítunk, új problémákat vetünk fel, alkalmas módon *nevelői hatásokat váltunk ki*. Ha egyidőben 2—4 csoportban másféle munkát is végeztetünk, akkor a munka megkezdése előtt valamennyit az egész osztállyal közösen beszéljük meg. Így a csoportváltás után nyomban foglalkozhatnak a növendékek. *A munka végeztével*, a kettős óra utolsó 20—25 percében, a szerzett tapasztalatok alapján *összefoglalást tartunk*, s a tankönyvben megmutatjuk, hogy a kapcsolatos elméleti ismeretek hol találhatóak meg. Végül utasítást adunk arra vonatkozólag, hogy eredménytárunkban a végzett munkáról és szerzett tapasztalataikról néhány mondattal milyen *naplószerű feljegyzéseket* készítsenek. A gyakorlati órát az óra vége előtt 4 perccel korábban fejezzük be, hogy a növendékek legyen idejük az eszközök megtisztítására és elrakására, a tanárnak pedig azok ellenőrzésére. Az óra után a *munkanaplónk* megfelelő *rovatába* a növendékek munkájára és előmenetelére vonatkozó *bejegyzéseinket* tesszük meg.

A tanár *munkanaplója* a növendék egész évi gyakorlati munkájának áttekintésére és ellenőrzésére szolgál. Legtanácsosabb e célra ú. n. kockásfüzetet beszerezni s ebbe például az I. osztályos növendékek számára kettős lapra a következő beosztást elkészíteni. 1. Sorszám. 2. A növendék neve. 3. Konyhakertészeti munka: a) ásás, gereblyezés, b) vetés, palántázás, ültetés, c) melegágy, növényápolás. 4. Gyümölcsfakertészeti munka. 5. Talajvizsgálat. 6. Komposzt, trágyatelep gondozás. 7. Olvasmány, önálló tanulmány. 8. Gyakorlóterület. 9. Jegyzet. A II—IV. oszt. növendékeire vonatkozó munkanapló beosztása a tanítás anyaga szerint módosul. A munkanapló végén esetről-esetre a gyakorlati órák tervét dolgozzuk ki.

b) *A tanteremben gyakorlatokkal, kísérletekkel kapcsolatban* tanítható anyag az I. osztályban a csíráztatás, a talajismeret valamennyi órája, az oltási előgyakorlatok, a IV. osztályban a tejvizsgálat és a gazdasági számvitel. Az új anyag átadása lényegében ugyanúgy történik, mint a kerti gazdasági gyakorlatokon. A gyakorlatokhoz szükséges eszközöket, anyagokat ezen órákra is gondosan előkészít-

jük, a gyakorlatok anyagát, célját ismertetjük, gyakorlat közben irányítunk, ellenőrizzük, a gyakorlatok befejezése után a tapasztalatokat összegezzük. A gyakorlatról a naplószerű feljegyzést a növények az óra alatt végzik. Cselekedtető oktatásra alkalmas tanítási egységek ezen csoportból is válogathatók.

c) A kirándulásokon vagy más alkalmakkor szerzett *megfigyelések és tapasztalatok alapján* tanítható anyag a II. osztályos mezőgazdasági általános növénytermesztési anyag, a III. osztályos áll. állattenyésztési- és baromfitenyésztési anyag, továbbá a rétek és legelők gondozása, a IV. osztályból: ló-, a szarvasmarha-, a juh-, a kecske- és a sertésenyésztés. Ezen csoportba tartozó anyag tanítása alkalmával szerepelhet legtöbbit a kérdve-kifejtő és az előadó tanalak. Ezen órákról naplószerű feljegyzés készítése felesleges.

4. *Szemléltetés, kísérlet.* Amikor és amit csak lehet, az *élő természetben figyeltessünk meg.* Más alkalmakkor a szertár berendezésénél közölt szemléltetési eszközöket: gyűjteményeket, fali képeket, táblázatokat, anyagokat és eszközöket s a vetítógépet használjuk fel a lelki hatások maradandóvá tételére. Egy-egy szemléltetési eszközről (pl. rovar, növény) gyűjtsünk be lehetőleg annyi példányt, ahány pad vagy asztal van a tanteremben, mert csak így közelítjük meg a szemléltetés lényegét és helyes módját. Általános tapasztalat, hogy egyszerű műveltségű földművelő népünk nehezen szánja rá magát a gazdasági célszerű eljárásokra, állattenyésztési vagy növénytermesztési korszerű újításokra. Ennek legfőbb oka az, hogy a *népiskola keveset szemléltetett s alig kísérletezett* s ennélfogva a tanítás módjával nem fejlesztett ki a tanuló lelkében olyan hatásokat, amelyek később — a felnőtt korban — tudatra ébredve hasznos cselekvésre készítetnék az akarátát. Ezért *bőséges szemléltetéssel, minél több kísérletezéssel és cselekedtetéssel neveljük rá növendkeinket arra, hogy az életben ők is hasonlóképpen cselekedjenek.* A gyakorlóterületen legyen gondunk arra, hogy ott minél több növénytermesztési- és trágyázási kísérletet végezzenek a növendékek.

5. *Koncentráció.* A gazdaságtan voltaképpen alkalmazott állat-, növény-, ásványtan, vegytan és fizika, ezért elsősorban ezen tantárgyakkal létesítsünk bőséges vonatkozásokat, kapcsolatokat. Koncentrálunk kell azonban adandó alkalmakkor a földrajzzal, a szám- és méréstannal, a statisztikával, a közgazdaságtannal s a humán és művészi tantárgyakkal is.

6. *Nevelési vonatkozások* megtételére bőséges alkalom nyílik. Ha a növendék a növény fejlődését figyelve ráeszmél arra, hogy a földművelő a két keze munkájával voltaképpen az istenadta természeti erők és tényezők működését segíti elő, akkor lelke nemcsak a földműves munkája iránt telítődik meg becsüléssel, hanem maga is nagyobb szeretettel ápolja ágyának növényeit, mert a jó Isten munkatársának érezheti magát. A vetemények helyes és céltudatos művelése nyomán jelentkező több érték munkaszeretetet előidéző mozzanat. A helytelen termelési mód megismerése után a helyes követése

pedig akaratfejlesztő hatású. Esztétikai nevelést végzünk, amikor a gyakorlatok közben rendet és csínosságot kívánunk.

7. *Az életre való nevelés* megvalósítása végett olvassa el minden tanár Gyárfás József: *Hogyan lett Nyomorfalvából Boldogfalva?* — című kis könyvét s cselekedjék annak a szellemében. Ez a könyv szépen igazolja azt, hogy a gazdasági ismeretek minél szélesebb körben való terjedése nemcsak egyéni, hanem nemzeti érdeket is jelent.

8. *Az összefoglalás* célja és módja azonos a többi tantárgyáéval.

III. A tanultak begyakorlása.

1. *A feladott lecke megtanulásakor*, a növénytan tanulásához hasonlóan, mindig előbb annak a *vázlatát, gondolatmenetét* tanulják meg a növendékek. Azután a *szakkifejezéseket* sajátítsák el. Majd, ha gyakorlati munkát kell elmondaniok, képzeljék magukat a munka színhelyére s úgy kíséreljék meg elmondani logikus sorrendben, szabad fogalmazással a munkát, ahogyan azt végezték és megállapították annak eredményeit. A folyékony, szabad fogalmazás így sajátítható el legkönnyebben.

2. *Az olvasmányok* a látókör bővülésének éppoly fontos tényezői, mint a növénytannál. Az egyes tanítási egységek tárgyalása alkalmával mindig vigyünk be az órára egy-két könyvet és az óra végén hívjuk fel azokra a figyelmet. A szakirodalom megismerésének és megkedveltetésének biztosítása céljából irassuk össze és *függesztjük ki* a tanteremben az intézeti könyvtárakban meglevő *gazdasági könyvek jegyzékét*, s hogy a növendékek azokat valóban megismerjék és megszeressék, jelöljük ki a könyvek közül 10—15 darabot s azok szemelvényes ismertetését elsősorban szabad választás, s ha ilyen nem akad, kijelölés útján bizzuk rá egy-egy növendékre. A könyv ismertetése az illető tanítási egység alkalmával vagy annak a tárgyalását követő órán szabad előadás formájában történjék s 8—10 percig tartson. Munkanaplónkban tartsuk nyilván a gazdasági irodalom ismertetését végző növendékeket, s jutalmazzuk azokat esetről-esetre egy-egy jó osztályzattal. A gazdasági tárgyú folyóiratok fontosabb híreinek, cikkeinek vagy közleményeinek ismertetésével is bizzunk meg esetről-esetre egy-egy növendéket. A közérdekű közlemények az önképzőkörön is ismertethetők. A fontosabb szakkönyvek szerzői és címei a növendékek eredménytáraiba bejegyzendők.

3. *Az önálló tanulmányok és megfigyelések* nemcsak a továbbképzést, hanem a tantervi cél minél tökéletesebb megközelítését is szolgálják. Ezért a földrajz tanárával közösen állapítsuk meg a *lakóhely gazdasági szempontból való tanulmányozásának a módozatait* s adjunk a növendékeinknek alkalmat is rá, hogy a kirándulásokon és a szabad délutánokon ezt elvégezhessek. Példa a gazdasági jellegű hibajegyzék összeállítására. Milyen hibákat követnek el a burgonya betakarítása és eltartása körül, a burgonya és a tengeri vetőmag választása, a tengeriszár vágása, a vetésforgó, a vetőmagvak helyes

megválasztása és előkészítése, a vetés körül, a zöldségművek elterítése, a konyhakerti magvak termesztése, eltartása, a talajművelés terén, a szántás körül, a trágyakezelés, a takarmánytermesztés terén? stb. (II. osztályos anyag!).

4. *Összefoglalás, ismételés* ugyanúgy történhetik, mint a növénytan tanításánál.

IV. Változtatások a jövőben.

A kertészet és a mezőgazdaság *tantervi anyaga* felöleli mindazt, amit a haladó élet gazdasági téren a tanítótól megkívánhat, ennélfogva annak *változtatására* a közel jövőben *nincs szükség*.

A gazdasági ismereteknek az egyes évfolyamokban való elhelyezése és óraszámja szerencsés. *Változtatásra* e téren *sincs szükség*. Hozzáértéssel és kis ügyességgel a tantervi anyagot minden osztályban elrendezhetjük úgy, hogy a gazdasági gyakorlati munkák akkor kerüljenek sorra, amikor azok elvégzése az évszak és az időjárás szerint szükséges. A tantervkészítők eléggé ügyeltek a *koncentrációra* is. A gazdasági ismeretek az egyes évfolyamok természettudományi anyagával könnyen kapcsolatba, vonatkozásba hozhatók s egymást kölcsönösen kiegészíthetik.

A változtatásra vonatkozó kívánságaimat mindössze a következőkben foglalhatom össze.

1. Foglalkozunk e tárgy tanításával oly nagy szeretettel, mint amekkorát e tárgy nemzetgazdasági fontossága megkíván. *A tárgyszeretetre neveljük rá tanítványainkat is* az eddiginél fokozottabb mértékben, mert csak így ébreszthetünk hajlamot tanítványainkban arra, hogy azok egyes termelési ágakat megkedveljenek, s azokban az iskolán kívül példával szolgáljanak. 2. Három-négy év tervszerű, szívós munkájával *állítsuk be a gazdasági kertet* százszázalékban a tanítás szolgálatába. Legyen ez tanításunk alapja, a tankönyvünk szövegének élő kliséje, a gazdasági ismeretek élő szertára. Az ilyen beállítás nem csökkenti annak a jövedelmezőségét. 3. A gazdasági kertben *végeztessünk minél több gazdasági gyakorlatot*, a tanteremben pedig *szemléltessünk, kísérletezzünk és cselekedtessünk bőségesen*. Az eredmény ez esetben nem fog elmaradni. 4. Ehhez a munkához a gazdasági szertárban bizonyos kiegészítésekre, pótlásokra van szükség. Ezek legnagyobb része házilag is összegyűjthető, pótolható. Ennélfogva *valósítsuk meg minél előbb a szertár anyagának a pótlását, kiegészítését*. 5. A gazdaságtan *népiskolai módszerének tanítását a természetrajz tanára végezze* azért, mert a népiskolai tanterv a gazdasági ismeretek tanítását összekapcsolja a természeti ismeretek tanításával. (Lásd: Jaloveczky: Mit tanítson a szaktanár a term. rajz, gazdaságtan népisk. módszertani anyagából. Magyar Tanítóképző 1930. május hó.)

Megcsonkítottságunkban nagyfontosságú gazdasági érdekek fűződnek ahhoz, hogy népünk a gyümölcsfakertészet minden részletkérdéséről kellőképpen tájékozott legyen, mert a kiváló minőségű

magyar gyümölcs igen keresett a külföldön is. Egyrészt erre való tekintettel, másrészt meg azért, hogy a növendékek a gyümölcsfacsemeték termesztési és ápolási munkáit elvégezhessek és munkáik eredményeit: a csemeték fejlődését folytonosan figyelemmel kísérhessék, a tanterv a gyümölcsfakertészetet mind a négy osztály tanítási anyagában felsorolja. Bár a jó tanár a IV. osztály gyümölcsfakertészeti anyaga tanításának megkezdése előtt bizonyára átismétli az I—III. osztály gyümölcsfakertészeti anyagát is, mégis éppen a felhozott nagyfotosságú gazdasági érdekekre való tekintettel — szükséges, hogy ez az átismétlés minden tanítóképző-intézetben intézményesen biztosíttassék. Ezért indítványozom:

Kérje meg a T. I. T. O. E. elnöksége a kir. főigazgatóságot annak elrendelésére, hogy a IV. évfolyam osztályvizsgálatának a gazdasági ismeretek kérdései közé minden tanítóképző-intézet vegye fel az I—III. osztály gyümölcsfakertészeti anyagát is.

Ez számokban kifejezve az I. osztály anyagából legfeljebb 6 kérdés, a II. osztályéból 2 kérdés, a III. osztályéból 1 kérdés, összesen 9 ismétlődő kérdés beillesztését jelenti. Ennyi pótlást, úgy vélem, senki sem tekinthet megterhelésnek, mert a növendékek ezt az anyagot gyakorlatilag is elvégezték (faiskola, szemzés, oltás, törzsnivelés, metszés, stb.). Így a növendékek áttekintése az annyira fontos gyümölcsfakertészet teljes anyagáról biztosítva lesz s a növendék szilárdabb, jobban elraktározott ismeretekkel léphet ki az életbe.

Jászberény.

Móczár Miklós.

Továbbképző tanfolyamaink.

Folyóiratunk 1931. évi decemberi számában részletesen ismertetem a középiskolai tanárok részére 1925 óta rendezett továbbképző tanfolyamokat. Ezeknek a megszervezését és lebonyolítását a Budapesti Középiskolai Tanárképző Intézet végzi. Az 1931-i tanfolyam megnyitóján tömören és velősen körvonalazták e tanfolyamok hármas célját. 1. cél: a középiskolai tanárok szakismereteinek felfrissítése. 2. a legújabb tudományos kutatások eredményeiről való tájékoztatás és 3. bemutatása annak, mennyit haladt egy-egy szaktárgy tanítási módszereiben, azokkal kapcsolatban minő újabb didaktikai kérdések merülhettek fel?

A tanfolyamok ezen hármas célmeghatározása is már bizonyosága annak, hogy hasonló tanfolyamok rendezése és szervezése hasznára van mindenfajta iskola — tehát nemcsak a középiskola — tanárságának. „Nem szerénytelenség tehát a tanítóképző-intézeti tanárság részéről sem, ha épen ezen nagy és nemes célok érdekében a maga részére is hasonló tanfolyamok rendezését kérelmezi” ... írtam közlönyünk 1931. évi decemberi számában. Felvettem ama kívánságot,

hogy „lehetővé kell tenni tanítóképző-intézeti tanárságunk részére is már a következő nyáron a hasonló irányú és terjedelmű továbbképző tanfolyamot“.

Miután az ország pénzügyi helyzete éppen ebben az évben kezdett ismét rosszabbra fordulni (ebben az évben volt u. i. a szerencsétlen emlékezetű bankzárlat is), kevés reménység lehetett arra, hogy ez a kívánság meghallgatásra találjon annyival is inkább, mert a hét éve már jól bevált középiskolai továbbképző tanfolyamok sorsa is bizonytalanná vált. Amit tehát már 1932. nyarára sürgettem, az természetesen nem valósulhatott meg. Középiskolai tanári továbbképző tanfolyam azonban volt 1932-ben is, éppen így 1933-ban és ez év nyarán is. Csak elismerés illetheti a Budapesti Középiskolai Tanárképző Intézetet, hogy még a nehéz pénzügyi viszonyok ellenére is biztosítani tudta a nyári tanfolyamok jól bevált intézményét, sőt még fejlesztéséről is gondoskodik olyformán, hogy 1935 nyarától kezdve minden egyes szaktanfolyamon belül egy általános érdekű pedagógiai vagy didaktikai kollégiumot is fog beállítani a többi szervezett kollégium közé. A Budapesti Középiskolai Tanárképző Intézet büszke lehet arra, hogy 1925 óta 14 nyári tanfolyamot tudott eddig rendezni. Ezekből az első nyolc négyhetes volt. Kettő két hétig, a többi négy pedig három-négy hétig tartott. Csonka-Magyarországon van összesen 2510 működő középiskolai tanár a jellegre és az alkalmazás minőségére való tekintet nélkül. Ezek közül eddig összesen kerekén 625-en vettek részt a nyári tanfolyamokon, tehát a tanárság 25%-a. A résztvevők közül 427-en részesültek ösztöndíjban, amiből a vidékiek utiköltségeiket és ellátásukat fedezhették fővárosi tartózkodásuk alatt. A legutóbbi (1934.évi) tanfolyam 53 ösztöndíjasa közül a vidékiek személyenként 200—200, a helybeliek és szerzetestanárok (akik rendházakban kedvezményes ellátást nyerhettek) 100—100 pengő ösztöndíjat kaptak. Mondanom sem kellene, hogy a tanfolyamokon való részvétel sikerét elsősorban az ösztöndíjak teszik lehetővé. Bármennyire is belátja mindenki, hogy a továbbképző tanfolyamok mennyire hasznosak és szükségesek, de nagyon sokan legjobb akaratuk mellett sem vehetnek részt az ilyeneken, ha anyagi támogatásban nem részesülnek. Így érthető, hogy az éppen tíz évben keresztül megtartott 14 tanfolyamon pl. csak 206 ösztöndíjnélküli résztvevő akadt, ami bizony nem nagy szám, különösen, ha arra gondolunk, hogy az elmaradtak számára is jutott volna még bőven hely a kijelölt előadótermekben.

A középiskolai tanárokat továbbképző tanfolyamok vezetősége azonban ismeri jól a tanárok nehéz anyagi helyzetét és így gondoskodik róla, hogy néhány évben belül ugyanabból a szaktárgyból vagy szakcsoportból újabb és újabb tanfolyamot szervezzen. Ezekre természetesen ismét másokat vesz fel ösztöndíjakkal és így lehetővé válik, hogy idővel majdnem minden egyes tanárra sor kerüljön még az ösztöndíjak adományozása terén is. Így rendezett pl. már három francia-nyelvi és irodalmi, két természettani, két történelmi és két német-nyelvi és irodalmi tanfolyamot. Hogy számszerű példával is

szemléltessem tehát: a két természettani tanfolyamon pl. összesen 64 természettan-szakos tanár részesült ösztöndíjban, a két történelmin 99 és így tovább. Csak elvétve történt meg eddig, hogy aki már egy-egy tanfolyamon volt, az ismét részt kért egy újabb és a már hallgatott szakcsoporton. Az is előfordult, hogy aki 1930-ban egy természettani tanfolyamon vett részt mint ösztöndíjas, 1934-ben is részesült ösztöndíjas felvételben a mennyiségtani tanfolyamon.

Az eléggé szépszámú ösztöndíjak és az előadóknak megállapított tiszteletdíjak révén tehát biztosítva van a tanfolyamok látogatottsága. Amint azonban túlságosan szűkre szorul a tanfolyamok díjazása, azonnal veszélyben forog azok látogatottsága. Érdekes példája ennek a tanítóképző-intézeti tanárok és tanárnők számára 1933. június 26-tól július 16-ig hirdetett testnevelési tanfolyam. A jelentkezőknek 25 pengőt kellett volna lefizetni és csak kedvezményes elszállásolásban és ellátásban részesültek volna. Az eredménye a hirdetésnek az lett, hogy mindössze egy tanítóképző-intézeti tanár jelentkezett. Ennek a részvétlenségnek valószínűleg az lehetett egyik oka, hogy 1930 nyarán a tanítóképzők, 1931 nyarán pedig a tanítónőképző-intézetek és más típusú leányiskolák tanárnői részére rendeztek már testnevelési tanfolyamokat. Az 1930-ban rendezett tanfolyam résztvevői a tanfolyam idejére a fizetési osztályuknak megfelelő napidíjat és utiköltség-megtérítést kaptak. Így lehetett ezt a tanfolyamot kötelezővé tenni még a felekezeti tanítóképzők tanárai számára is. 1931-ben a kartársnők már nem részesülhettek ebben a kedvezményben. Így az nem is lehetett kötelező rájuk; nem is jelent meg a tanfolyamon egyetlenegy áll. tanítónőképző-intézeti testnevelő tanárnő sem. 1933-ban pedig, mint említettem, csak egy testnevelési tanár jelentkezett a hirdetett tanfolyamra az összes tanító- és tanítónőképző-intézeteinkből. Bizonyára akadtak volna bőven jelentkezők, ha kellő anyagi támogatásban részesülhettek volna ismét úgy, mint 1930-ban.

Feltevéseimet, hogy akadtak volna jelentkezők a tanfolyamra, alátámaszthatom azzal az általános óhajjal, mely majdnem minden tanár lelkében ott él: tanfolyamokon kiegészíteni a már régebben megszerzett tudást és tökéletesíteni a tanítási készséget, a módszeres ismereteket újabb és tökéletesebb tanítási eljárások megfigyelésével. Ez az óhaj — hangsúlyozom — minden iskolafajta tanárságának ott él a lelkében, de eddig legtökéletesebben a középiskolai tanárok számára valósult csak meg. A nem középiskolai tanárok közül például rámutathatok a polgáriiskolai tanárookra, akiknek számára ennek az évnek a nyarán rendeztek szünidei tanfolyamot Szegeden, az áll. polg. iskolai tanárképző főiskolán és gyakorló iskolájában. A tanfolyam egyik hallgatója már meg is írta róla a beszámolót. Kiemelte, hogy a státus régi vágya teljesült, mikor a vall. és közoktatási miniszter úr rendeletével lehetővé tette ennek a szünidei tanfolyamnak megtartását. „A rendelet ránk nézve azért különösen nagy elvi jelentőségű — közli a beszámoló —, mert polgári iskolai tanárok részére ezelőtt 21 esztendővel, 1913-ban ren-

dezték az utolsó tanfolyamot." Nagy volt az érdeklődés, „pedig a résztvevők száma még nem mutatja reális képét a polgári iskolai tanárság tanulni vágyásának." (A tanfolyam hallgatóinak száma t. i. összesen 107 volt.) Ha előbb jelent volna meg a felhívás a tanfolyamra és az azon való részvétel nem jelentett volna súlyos anyagi megterhelést, „az előirányzott keretek szűknek bizonyultak volna." „Más tanfolyamokon a hallgatók jelentős anyagi támogatásban részesültek — folytatja a beszámoló —. Nálunk az anyagi támogatás 60 hallgató részére fejenként 20 P utazási segély nyújtásával merült ki." A szünidei tanfolyam megrendezése tehát, ha teljesítette is a polgári iskolai státus régi vágyát, de amint láthatjuk, nem elégíthette úgy ki óhajaikat, mint például a középiskolai tanárságét.

Mi történt végre a mi tanárságunk továbbképzése terén? Hisz bennünk is élt régóta a vágy a szünidei továbbképző tanfolyamok után és ennek a vágnak volt többek között egyik megnyilvánulása ama 1931-i kívánságunk, hogy 1932 nyarára a mi részünkre is biztossítsanak a középiskolai tanári tanfolyamokhoz hasonló irányú és terjedelmű továbbképző tanfolyamot. Elismeréssel állapíthatjuk meg, hogy nálunk is történtek határozott lépések továbbképző és szünidőben rendezendő tanfolyamok szervezésére.* Az anyagi eszközök csekélysége miatt azonban ezeket csak szerény kezdetnek tekintjük. Nem is nevezte el az 1933. évi 39.750. sz. alatt kelt vall. és közoktatásügyi miniszteri rendelet a továbbképzésnek ezt a szerény, de hasznosnak bizonyult kezdetét tanfolyamnak, hanem szakértekezletnek: vagyis egy-egy tárgykört tanító tanárok időnkénti összefojetelének és tanácskozásának. Így valósult meg szinte elsőként a neveléstudományi tárgyakat tanító tanárok és tanárnők szakértekezlete, amely hat nap délelőttjein keresztül 40 kisebb-nagyobb előadást, köztük néhány tanítást és mindennap hozzászólásokat tartalmazott. Értékét mi sem bizonyítja jobban ama egyöntetű megállapításnál, hogy ilyen szakértekezletek tartása igen tanulságos. Az értekezletek résztvevői el is határozták, hogy kérelemmel fordulnak a Miniszter Úr Ókegyelmességéhez, hogy a tanácskozások megismétlésére legalább 2—3 évenként adjon újabb alkalmat.

Az elmúlt nyár folyamán a mennyiségtan- és természettanszakos tanárok részére tartottak szintén hat napos időtartammal szakértekezletet, melynek célja az volt, hogy megbeszéljék azokat a nevelési és tanítási eljárásokat, amelyeket a mennyiségtan és természettan tanításában követni kell, főként tekintettel a munkálkodtató,

* Nem céloim ezen törekvések történetének részletesebb ismertetése, csak annyit jegyzek meg, hogy időrendben az első továbbképzőtanfolyamot a tihanyi élettani intézetben rendezték 15 biclógus tanítóképző-intézeti tanár és tanárnő részére 1929. március végén (20—29-ig), ahol Verzár, Hankó, Scherffel, Soó és Müller term. tudósok előadásain kívül boldogult Quint J. c. főig. vezetésével négy ízben módszeres megbeszélést is tartottak. 1932. jún. 30., júl. 1. és 2-án pedig szintén a természetrajz-szakos tanárok tartották értekezletet az I. ker.-i áll. tanítóképző-intézetben, melynek kezdeményezői dr. Frank A. és Jaloveczky P. igazgatók voltak.

cselekedtető tanításra. Ennek a szakértekezletnek a keretében néhány népiskolai tanítás is bemutatásra kerülhetett a természettan és a népiskolai számolás és mérés köréből. A megbeszélések, előadások és bemutatások itt is értékeseknek bizonyultak. A róluk szóló rövid beszámoló ezzel a mondattal fejeződik be: általában oly sok és fontos kérdés merült fel, hogy azok megbeszélésére az értekezlet rövidnek bizonyult.

A szakértekezletek egyik hiányossága valóban a rájuk fordítható idő rövideje. Mert ha a pedagógiai szakértekezletről ezt nem is állapította meg a beszámoló, de a neveléstudományi tárgyak és az azokkal összefüggő egyéb stúdiumok sokasága is már bizonyossága annak, hogy hat félnap alatt még azt a keveset is csak nagy vonásokban vázolhatták fel az előadók, amiknek az előadására és megmagyarázására vállalkoztak. Feltétlenül csak elismerés illetheti őket, hisz megfeszített erővel kellett dolgozniok, hogy sokszor rövid, 15 percre kiszabott előadásukba lehetőleg mindazt belefoglalják, amit közlésre a legfontosabbnak és legértékesebbnek tartanak. Mert nagyon sokszor az a legnehezebb, amikor rövid idő alatt kell elmondani a legfontosabb ismeretanyagot. Az elismerésen és hálán kívül azonban eddig a módszeres értekezletek előadói másban nem részesültek; munkájukat nem díjazták. Ezt a legnagyobb meglepetéssel éppen azok hallották, akiknek — mint a szakértekezlet hallgatóinak — módjuk volt ezekben az előadásokban gyönyörködni és tudásukat, ismereteiket az ott hallottak alapján gyarapítani. Bármennyire nehezek is jelenleg az állam pénzügyi viszonyai, bármennyire is elismerjük a takarékoság fontosságát és szükségességét, a szakértekezleteket rendező vall. és közoktatásügyi minisztérium nem is fogadhatja el minden díjazás nélkül a szakértekezletek előadóinak munkáját. Ez a munka kitermelése a legjobbnak, amit az előadó a kritikával és teljes felkészültséggel figyelő szaktársának iparkodik nyújtani. Olyanfokú előkészületet, tehát nemcsak nagy munkát, hanem időt is kíván, amit feltétlenül honorálni kell. Ha ehhez még hozzáteszem, hogy a középiskolai tanári továbbképző tanfolyamok előadói is díjazásban részesülnek, mégpedig méltányos díjazásban és egységesen, tehát tekintet nélkül arra, hogy az egyik előadó egyetemi r. tanár, az a másik egyetemi m. tanár, avagy akár csak lektor vagy adjunktus, akkor már felesleges minden további érvelés a mellett, hogy a szakértekezletek kiválókatott előadói munkájuknak megfelelő díjazásban részesítendőek.

Jól tudjuk, hogy a szakértekezletek rövidejét is a mostoha pénzügyi viszonyok okozzák elsősorban. Bebizonyult, hogy még az ilyen rövid lélekzetű szakértekezletek is mennyire áldásosak. Miért ne végezzenek tehát egészen tökéletes munkát, ha valamivel való meghosszabbításukkal válik csak egészen tökéletessé a munkájuk? Ha már nem remélheti tanítóképző tanárságunk, hogy számára is szervezzenek megfelelő időtartamú továbbképző tanfolyamokat (úgy, miként már tíz éve megszakítás nélkül részesülhetnek ilyenben a középiskolai tanárok), akkor addig is, míg ilyenfokú tanfolyamok

szervezésére elérkezik az idő, legalább ezek a nagyon jól bevált szaktanári értekezletek épüljenek ki olyanformán, hogy minimálisan két hétig tartsanak és ennek alapján bővüljenek még olyformán, hogy az újabb kutatási eredmények és újabb ismeretszerzés útjainak-módjainak a megmutatására is több alkalom kínálkozzék az eddigiek-nél. Ezt olyanformán gondolom, hogy a szaktanári értekezletek ne csak didaktikai célokat szolgáljanak, hanem ezek mellett a szaktárgy ismeretanyagának esetleges változásairól, kibővítéséről, az újabb eredményekről is tájékoztassanak. Mert honnan tudjunk mindezek-ről, ha nincsenek megfelelő továbbképző tanfolyamaink: a tudományos folyóiratokból vagy szakkönyvekből? Hát ezeket meg hol keressük meg, ha annyi pénz sincs, hogy a legszükségesebb tudományos folyóiratokra az iskola előfizethessen, tudományos műveket beszerezhessen? Még talán azok a tanítóképző-tanárok, akik nagyobb városokban tanítanak, talán inkább hozzáférhetnek az ilyenekhez — ha másként nem, a városban lévő középiskolával való kapcsolatuk révén. Ugyan a középiskolák számára is kevesebb már a folyóirat-és könyvtár-dotáció, de mégis több mint a tanítóképzőknél. Azoknak a tudományokat inkább kell művelni, mert tanulóik egy részét a magasabb tudományok művelésére készítik elő. És mert a tanítóképző-intézetek nem a tudományos életre készítik elő növendékeiket, hát tanárai nélkülözhetik a szaktudományi műveket és folyóiratokat? A mi tanárainknak nem kell szakismereteiket felfrissíteni és tudni a legújabb tudományos kutatások eredményeiről? Persze, hogy igen, ha mindjárt nem is készítjük elő növendékeinket az egyetemi tanulmányokra. Önművelésünkben pedig inkább rászorulunk az állam segítségére mint valaha, mert illetményeink olyan minimálisra zsugorodtak, hogy az alig elegendő az élmezőnyre és a ruházkodásra.

Tudásunkat, tanítási készségünket pedig most, trianoni sanyarú helyzetünkben kell a legjobban felvértezni. Lefegyverezhettek bennünket bizonyos mértékig, de a szellemi fegyverek számát, sokaságát ellenségeink meg nem szabhatják. Ezeket kell tehát gyarapítani és ezekhez az egyik eszköz a már működő tanárok részére megadni a továbbképzés lehetőségeit: közöttük a szünidei tanfolyami továbbképzést.

Igyekeztem röviden összefoglalni mondanivalóimat. Céлом e mellett az volt, hogy alkalmat adjak a taggyűlésnek: mondja el lehetőleg mindenki a vélekedését erről a témáról és arról, hogy amennyiben szünidei továbbképző tanfolyam szervezésére megfelelő fedezet nem lenne, mennyire szükséges legalább a már rendszeresített szakértekezletek kibővítése, egyben lehetővé tétele annak, hogy e kibővített értekezleteken résztvevő felekezeti kartársaink számára is biztosítsák a szállás és ellátás ügy mint az állami tanároknak; az előadók részére pedig jól előkészített, alapos munkájuk után az őket megillető tiszteletdíj.

Mesterházy Jenő.

A szünidei tanítóképző intézeti fizikatanári értekezlet megállapításai.

1. A természettant kísérleteztető alapon tanítjuk, de indokolt esetekben demonstrációs fizikatanítás is szerepel.
2. A legnehezebb a kísérleteztetés és a bemutatás kellő egyensúlyának biztosítása.
3. A bemutató kísérleteket is a növendékek végezzék.
4. A kísérleteztetés óráról-órára történik mindkét osztályban, a IV. o.-ban ezen kívül külön fizikai gyakorlatok is vannak.
5. A növendékek — főleg a IV. o. gyakorlatai alatt taneszközöket is készítsenek, azért is, mert aki a tanszert készíti, annak fizikai lényegét is jobban megérti.
6. Alapul szolgáló kézi műveleteket (fúrás, forrasztás, stb.) meg kell tanítani.
7. A demonstrációs eszközöket úgy kell elkészíteni, hogy a kísérlet alatt lehetőleg ne kelljen hozzányúlni, hogy szerkezete áttekinthető, minden részletében jól látható legyen, hogy lehetőleg csinosak legyenek. Ami egy kísérlethez szükséges, a legapróbb részletekig együtt legyen elraktározva.
8. A növendékek csak órán dolgozzanak. Kivétel: a növendékek sorban 1—1 óra anyagát előkészítik és szertári munkákat végeznek. Külön szertáros tanuló nem kell.
9. A kísérletek között az egyszerű népiskolai kísérletek is szerepelnek, hogy minden növendék végig csinálja.
10. A gyakorlati tanításhoz semmit sem szabad az intézeti szertárból fölhasználni.
11. A IV. évesekkel elkészítettjük a term. tan-vegytan népiskolai tanmenetét, a kísérletek részletes szóbeli és rajzbeli felsorolásával.
12. A nemzetközi tudományos kifejezéseket megismertetjük, de mindig a magyar kifejezéseket használjuk.
13. A táblai rajzolást, a rajzbeli készséget fejlesztjük. A táblai rajz sokat ér, az előre elkészített, akár vetítésre használt rajzok értéktelenek.
14. Minden intézetben arra kell törekedni, hogy egy-egy csoportban legfeljebb 20 tanuló dolgozzék, akik kettenként kapnak 1—1 eszközt, tehát mindenből 10 példány kell.
15. Kísérleteztető tanításra különösen a következő tételek alkalmasak: általános tulajdonságok, mérések. Egyenesvonalú, egyenletes és egyenletesen változó mozgás. Hajítás. 3—4 pontban támadó erő egyensúlya, eredője. Párhuzamos erők eredője, egyensúlya. Súlypont. Forgató nyomaték. Körmozgás. Inga. Egyszerű gépek. Mérlegek. Erőátvitel. Rugalmasság. Ütközés, súrlódás. Folyadékok nyomásviszonyai. Archimedes. Hajcsövesség, ozmózis. Légnemű testek. Boyle-Mariotte. Hang keletkezése. Hangmagasság. Fénytörés. Lencsék. Optikai eszközök. A meleg okozta tágulás. Hő-

mérők. Rezonancia, színezet. Hangszerek. Kundt. Quincke. Fényvisszaverődés. Fajmeleg. Gőzgép. Mágnesség. Meteorológia. Elektromos állapot, vezetők. Megosztás. Sűrítők. Áram. Ohm-törvénye. Mágneses és hőhatás. Áram-elágazás. Polarizálás. Elektrokémia. Indukció. Rádió. Arra kell törekedni, hogy e sorozat mindig bővüljön!*

Eber Rezső.

I R O D A L O M.

Halasy-Nagy József: *Az antik filozófia.* A vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium megbízásából, a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával. N 8-r. 480 l. Ára 16 P. *A filozófiai műveltség Európában* első kötete. Budapest, 1934. Danubia kiadása.

Amióta gondolkodó ember van, van filozófia is. Az ember östörekvése, hogy megértse önmagát és az őt környező világot. Ez a törekvés hívta életre a filozófiát és az emberiség örök tragédiája, hogy lelke ott tévelyeg a lét határain belül, s kétségek között keresi az emberi megismerés minden módszerével azt, ami túl van a határokon. Ezeket a kutatásokat, építéseket és elemzéseket nemcsak a kutató lelke befolyásolja, de befolyásolják azok a történelmi körülmények is, melyek között a bölcseledő és kortársai élnek. Minden kor más és más filozófust termelt ki. A hanyatló antik világ embere a filozófiához menekül, mikor nem hisz isteneiben és mitológiájában. Így akar életének és cselekedeteinek magyarázatot adni. A keresztényen középkor a keresztényen tanok alátámasztására alkotja meg a skolasztikus filozófiát.

A felvilágosodás évei az ész mindenhatóságának bizonyítását keresik benne, az újkor filozófiájának különböző képviselőiben benne van a tudásra törekvő pozitívizmus, a nacionalizmus, a lemondás és magunkban bízó emberi optimizmus egyaránt. Minden filozófiában benne rejtőzik annak a kornak a lelkesége, amelyben keletkezett. Hol a kor eszméi, tudományának, technikájának, társadalmi viszonyainak fejlődése hatnak a bölcseledő gondolkodására, hol megfordítva, a filozófus eszméi irányítják a kortársak gondolkodását, kutatását, cselekedeteit. A korok lelkének és a filozófiának ez a funkcionális összefüggése teszi szükségessé a filozófiának történelmi vonatkozásban való tárgyalását, ez teszi indokolttá a filozófia történetek készítését. De van még más ok is. A filozófia nem olyan tudomány, melynek tételei egymásra épülő szukcesszivitással keletkeznek, mint pl. a mennyiségtan vagy a természettan igazságai, hanem azok minden egyes filozófusnál, a kiindulásul választott alapigazságoktól kezdve fel egészen a rendszer csúcáig mind újra és újra keletkeznek, a megelőzők gondolataiból legtöbbször semmit sem véve át változatlanul, sőt igyekezve azokat lerombolni, megcáfolni. Ha tehát valaki filozófiával rendszeresen akar foglalkozni, s ha nem akarja az egyes filozófusok munkáit külön-külön áttanul-

* Ugyanebben a tárgyban *A fizikai és kémiai didaktikai lapok* legújabb számában (1934. december 31-i 2. szám) *Fraknóy (Fornwald) József: A tanulók kötelező és önként vállalt kísérletei a fizika tanításában* címen írt tanulmányt.

mányozni, rá van utalva a filozófia történetére, melyben megtalálja a filozófusok gondolatainak summáját, a gondolatok jelentőségét és a követőkre gyakorolt hatását. Nem oszthatjuk Malebranche véleményét, hogy a filozófiában mások gondolatainak ismerete értéktelen, sőt káros, sem Descartes tanácsát nem fogadhatjuk meg, hogy mindent magunk kezdjünk elülről, Nietzsche gúnyos felfogását sem gondoljuk helyesnek, hogy a filozófiában minden merész felfogást már csírájában megöl a történelmi előzmény ismerete. Aki az igazságot keresi, szükséges, hogy ismerje mások elgondolását, azért még mindig „hallgathatunk a magunk eszére” (Kant). Az hisszük, az idézett bölcselkedők nem is a filozófiával foglalkozni akarókra gondoltak tételeik felállításánál, hanem azokra, akiktől önálló rendszerek felállítását várják. Így sincs igazuk, mert ezt a magasabbfokú, rendszerre törekvő filozófiát is a mások gondolatainak kritikai vizsgálata indította meg. Ez a felfogás hozta létre az első filozófia történeteket, mintegy 400 évvel ezelőtt, és ez a meggyőződés az azóta igen számos és közöttük sok kiváló bölcsészeti történetet.

Magyar filozófusokban, sajnos, nem vagyunk gazdagok, különösen olyanokban nem, akik új gondolkodási irányt mutattak volna, vagy akik jelentős hatást gyakoroltak volna a külföld bölcselőire.

Sok írónknál és filozófusunknál találunk mély bölcséleti gondolatokra, de nemzetünk és írónk sajátos helyzete miatt ezek a gondolatok nem kristályosodhattak ki filozófiai rendszerré. Pedig a múlt század ötvenes éveitől kezdve mind többen és többen foglalkoztak bölcsélettel, aminek a következménye lett egyes filozófusok munkáinak magyar fordítása, ismertetése, egyes monografiák és összefoglaló filozófia történetek keletkezése, idegenből való lefordítása. A filozófia-történeteink közül régebben *Domanovszky* Endre A bölcsészeti története (4 kötet), *Pejár* Károly Filozófiatörténet és különösen *Schwegler* Albert németből lefordított Bölcsélet-története (2. kiadása 1912-ben) volt használatos. Az újabbak közül *Halasy-Nagy* József A filozófia története (egy kötet, I. kiadás 1922-ben, a II. kiadás 1927-ben jelent meg) adott világos, összefoglaló, bár rövidsége miatt nem elég részletes és helyenként túl tömör képet az emberi gondolkodás történetéről. A múlt évben pedig *Kecskés* Pál: A bölcsélet története címen írta meg a filozófia rendszeres történetét.

Mindezek mellett szükséges *Halasy-Nagy* Józsefnek ezzel a kötettel megindított, három kötetre tervezett, nagyobb, részletes filozófia-története, mely teljes történeti és kritikai képét adja az emberi elmélkedésnek az európai kultúra három évezredén át. Nemcsak szükséges, de hasznos is lesz; sokak érdeklődését fogja felkelteni és a filozófia felé terelni. Filozófiai kultúránk is megköveteli egy ilyen könyv megjelenését, melyben érvényesül a legújabb idők leghígebb bírálatára és az utolsó 50—60 év alatt sokak (*Medveczky* F., *Alexander* B., *Pauler* A., *Kornis* Gy. és mások) tolla alatt kialakult magyar filozófiai nyelv. *Halasy-Nagy* József, a pécsi egyetemen a filozófia tanára, különösen alkalmas ennek a könyvnek a megírására. Alkalmassá teszi őt a klasszikus és modern nyelvek ismerete, történelemtudása és mind a régi, mind a legújabb filozófiai irányok és írók ismerete. Van még egy nagy erénye: írásai világosak, szabatosak és csodálatos stílus-művészettel vannak megírva.

Az antik filozófia 480 oldala 4 könyvre oszlik. A filozófia fogalmáról, felosztásáról szóló tájékoztató bevezetés után az *első könyv* a görög filozófia kezdetével foglalkozik. Thalestól Anaximanderen, Anaximenesen, Pythagorason, Herakleitoson, Anaxogorason át jutunk a szofistákig. Mindegyik fejezet képet ad az egyes bölcselkedők tanairól. Különösen részletes

a szofisták ismertetése, mely hivatva van sok róluik szóló tévhitet megváltoztatni. A *második könyv* az objektív szellem kutatóiról szól. Megjelenik előttünk az „igazi” *Sokrates* élete és egyénisége, tanítása, módszere, tételei. Helyesen állapítja meg Halasy-Nagy Sokrates értékét és jelentőségét: a szofistáktól visszavezette a gondolkodást az igazság keresésére, a *tanítás* helyett a *tudást* téve centrális problémává. *Platon*-t 80 oldalon tárgyalja. Ismerteti életét, tanulmányait, a tudásról, a lélek halhatatlanságáról való gondolatait, az ideák világát, etikai és politikai problémáit, Allamát, kozmológiáját, a művészetekről való felfogását, teológiáját. Igen logikus, élvezetes a *Platon*ról szóló rész és könnyen érthető. Végig olvasva, újlag át-érezzük, mint ahogyan szerzőnk mondja: „nehéz megválni ennek a nagy és gazdag szellemnek büvkörétől”. Mentegeti is magát azért, mert hosszúra nyult a fejezet. „Ez a hosszúra nyult fejezet korántsem meríti ki *Platon* gondolatainak mélységét, legfeljebb rámutatott néhány irányvonalra, melyek belőle indulnak vagy hozzá vezetnek. Jelentősége főleg abban rejlik, hogy az objektív szellem, mely elődeinél már felderengett, nála teljes ragyogásban szórja sugarait. De a filozófia itt még épenséggel nem tan, hanem eleven élet. Bölcselőnk igazi mély elme, aki mindig ugyanaz és mégis mindig új, mert amint új problémához ér, ebből nála a gondolatoknak egész reflektorja gyullad ki, mely rendszerének más és más részeit világítja meg, de úgy, hogy a homályban maradtakat is könnyen megsejtheti a kutató értelem.” Ezek a mély megértésről és szeretetről tanúskodó szavak vezetnek be a *Platon* jelentőségéről szóló utolsó fejezetet. És *Platon* megérdemli ezt a jellemzést, mert hatása megmérhetetlen, nincs olyan gondolata, melynek ne lett volna igen nagy történeti visszhangja. A platonizmus valósággal beleömlött a keresztyénségbe, az idealizmus legkülönbözőbb forrásai benne keresik a maguk igazolását. Joggal mondja tehát Halasy-Nagy, hogy annak, „aki a filozófia történetét írja, lépten nyomon a platonizmus történetét kell írnia. De a platonizmus története szinte több, mint a filozófia története, mert a kultúrának minden területén találkozunk vele. *Platon* volt az a görög, aki legtöbbet tett az európai szellem kialakulásáért”.

Az objektív szellem kutatói közül a harmadik óriás *Aristoteles*. Több mint másfél évezred minden tudományára kiterjed hatása. Rendszerő, kritikus elme, akinek még töredékes feljegyzései is szisztematikus hatásúak, aki sokszor bizonytalan ismereteinek is a tudás erejét tudja kölcsönözni. Ha *Platon* a „mély” elme, *Aristoteles* a „nagy” elme. „Eredetisége sokszor vitatható — írja szerzőnk, — de elméje olyan, mint a szivacs: megtelik más források vízeivel, és sajátosan egy ízűvé és színezetűvé teszi azokat, amik előbb különbözők voltak”. *Aristoteles* rendszere is platonizmus, de a „tudós” *Aristoteles* nem tudja értékelni *Platon* csodálatos metafizikai mélységeit, a görög élet nem nőtt a szívéhez, hiányzik belőle *Platon* akarása és rajongása. *Aristoteles* „vezére mindazoknak, akik tudnak” (*Dante*), de „hideg” bölcselő, talán ezért kevésbé szerethető, mint *Platon*. Jelentősége a tudományokra nagyobb, mint *Platoné*, de a bölcseletre *Platon* hatása nagyobb. *Aristoteles* gondolkodása igen nagy területre terjed ki, felöleli a logikát, a metafizikát, a természetfilozófiát, a gyakorlati filozófiát (etikát és politikát), a retorikát és poetikát. És Halasy-Nagy könyvében 100 oldalon át tárgyalja ezt a legbölcsőbb görög bölcslet, az embert, a tudóst és tanításának fontosabb részeit. Az egyes nagyobb fejezetek címe: A tudomány szerkezete, A metafizika, A kategóriák, A szubstancia, Lehetőség és valóság, A forma, Az anyag, A teológia, Az élet és a lélek, Etika, Politika. De nem az egyes részletek ismertetésében nyilvánul meg Halasy-Nagy József érdeme, hanem abban, hogy az egyes külön-

álló részeket össze tudja foglalni Aristoteles teleológiájában, „mely egyformán szóhoz juttatja a belsőt és külsőt, a szellemet és az életet”. Aki az Aristotelesről szóló fejezeteket végigolvassa, arra eszmél, hogy szerző nagy tárgyilagossággal, értékeléssel és igazságra törekvéssel tárgyalja Aristoteles tanait, de ezekből a sorokból hiányzik az a rajongás, mely a Platonról szóló mondatokból minduntalan kiérezhető. Ez a második könyv szól még a peripatetikus iskolákról és a kisebb sokratesi (megarai iskola, cinikusok, cyrenei iskola) iskolákról.

A *harmadik könyv* (80 l.) az etikai dogmatizmus tanítóiról szól. „Aristoteles után a filozofálásnak új korszaka és új formája kezdődik.” „A régi tárgyi filozófiát felváltja az életfilozófia.” Egymásután jönnek a kételkedők, a hellén stoikusok, a római stoikusok, a epikureusok, és rajtuk keresztül szinte érezzük, hogy drámai gyorsasággal közeledik egy új világ, a theocentrikus hellénizmus, melyről a *negyedik könyv* szól. A görög filozófia régi problémái elhalványodnak, az egyén önmagára maradt, az élet régi formája és eszményei nem nyugtatták meg többé. A filozófiában nemcsak a saját lelki nyugalmit keresi már, nem tudja többé a világot, mint különálló egyének és tárgyak összegét szemlélni és elfogadni, olyan közös alapot és magyarázatot keres, mellyel az egész világot, embert és azt, ami rajta kívül áll, a lelki és természeti jelenségeket egyaránt meg tudja érteni. Azt a világot, melyet a görög filozófia eléje vetített, sötét barlangnak találta, melynek mozdulatlan sötétségébe felülről fény sugárzik, egyelőre kicsiny fénycsík, de ez mutatja az emberiség vágyódásának irányát. „Fel a fényforrás, az isteni ősváló felé.” Ez a vágyódás lassan átment a görög kultúra legkeletibb határától a legnyugatibb pontokig. Mindenütt benne rezgett a lelkekben, hogy „meghalt a nagy Pán, a nagy Pán halott”. „A hanyatló antik világ filozófusaiban is ott él a világtól való elfordulás vágya: az újpythagoreusok és újplatonikusok közt épúgy vannak remeték és alakul a kolostori élet, akárcsak a keresztyének között.” A filozófiába és tudományba betört a misztika. „A logikus világmagyarázat helyét valami meszerű világfelfogás foglalja el, ahol lehetetlen többé megkülönböztetni, hol végződik a valóság s hol kezdődik a képzelet bitorlalm. Költők lesznek filozófusokká és filozófusok költökké: a világ csupa csodából áll.” „És ebben a világban együtt élnek, egymással való érintkezésben Jahvé, Mithras, Isis és Osiris, s más keleti istenségek hívei, hogy azután ebből a zűrzavarból a Jézus személye körül kialakuló keresztyénség emelkedjék ki diadalmasan.” A kor elején feltámadt újpythagoreizmusban, Alexandriai *Philon* gondolataiban, *Plotinos*ban az egész kor szelleme szemlélhető. Összevegyülnek bennük a zsidó, görög és keresztyén filozófia alapgondolatai. Csak egy emelkedik ki: Jézus személye és tanítása, melyeket nem lehet levezetni semmiféle előzményekből, a belőle fakadt hit új, isteni és olyan forrásból eredt, mely nem magyarázható sem a keleti, sem a zsidó vagy hellén filozófiával. De már az apostoloknál, a *Jézusról* szóló tanításokban „olyan vonatkozásokat találunk, melyek aligha lettek volna ebben a formában kifejezhetők a hellenisztikus műveltség nélkül”. A keresztyén hit 2. századbeli védői, a gnosztikusok elleni harcok kifejlesztették a keresztyén teológiát. Az egyházatyák megkezdtek a keresztyén teológiának és filozófiának összhangba hozását, mely „szinte tökéletes harmóniában, teljes összességben Szent Ágoston hatalmas egyéniségében és művében szemlélhető. Benne érte el a patrisztika tetőpontját.” A *negyedik könyv* nagyjából Szent Ágostonnal, életével, műveivel, filozófiájával foglalkozik. Tárgyalja ismeretтанát, az Isten fogalmáról, az ember sorsáról, a lélekről, az etikáról szóló tanításait. „Augustinus hatása egyike a legnagyobbaknak, melyeket a

szellem története felmutathat. Míg a keresztyén igazságok az emberi szívekben meghallgatásra találnak, addig a hatása mindig eleven lesz, mert a nyugati katolikus, sőt jó részben a protestáns egyházakat is ő tanította meg a filozófia nyelvére szólni. Ez a nyelv sok platonikus, stoikus és plotinosi fogalmat öríz meg, de amit velük mond, az tökéletesen keresztyén. Az antik filozófia az ő kezében csupán a kifejezés eszköze lett, — pompás forma, mely azonban a krisztusi tanok hordozója." „Ezzel hosszú időre eldöntötte a filozófia sorsát, alázatosan hódoló hívóvé tette", az isteni nyilatkozatát keresztes vitézévé.

Ezzel zárul Az antik filozófia, mely igen világos képekben, lebilincselő stílusban, a filozófiai gondolkodáshoz méltó elmélyedéssel és szabotossággal vezet végig a bölcsélet első ezer évének történetén. Olvasása igen könnyű, élvezetes. Nem sok, de a legértékesebb irodalmi jegyzet utasít a bővebb forrásokhoz. Talán csak egyet nélkülöztem a könyv olvasása közben, a görög tudománynak, gondolok főként a matematikára és fizikára (Archimedes, Appollonius, Heron stb.), a görög filozófiára gyakorolt hatását. Ha az ember az antik matematika történetét olvasgatja, azt látja, hogy a matematika és filozófia nagyon sokszor összefonódik. Az a meggyőződése alakulhat ki, hogy a matematika elvontsága, exaktsága és gondolkodási módszere irányítólag hatott a filozófiai gondolkodásra és a filozófia módszerére. Ahol ez megállapítható, ott kultúrtörténeti kötelesség lenne annak kimutatása.

A legjobb könyvek azokat, melyeket azzal a gondolattal teszünk le: szép volt, mégegyszer elolvasom. Halasy-Nagy József könyve ezek közé tartozik: oktat, gyönyörködtet és vágyódást tud ébreszteni egy pár szabad nap után, hogy senkitől és semmitől nem zavarva nyugodtan végig kísérjük egy évezred emberi gondolkodásának küzdelmét a világmindenség megmagyarázására.

Ez a kötet felkeltette a további kötetek iránt is az érdeklődést.

Kiss József.

Móczár Miklós: Olcsó Népiskolai Vegytani Kísérletek. Jászberény, 1934. Szerző kiadása. 44 old. Ára 70 fillér.

A népiskolai vegytani anyagnak kísérleti alapon — a növendékek által cselekedtetve — való tanítása ezen könyvecske megjelenésével most már nem ütközik nehézségbe, mert a szerző a kísérletek elvégzéséhez szükséges eszközöket és anyagokat annyira leegyszerűsítette, hogy azok nagyrésze házilag előállítható, avagy nagyon csekély kiadással beszerezhető. A népiskolai Tantervben előírt vegytani anyag elvégzésére pontos útmutatót, a munkáltató oktatáshoz pedig irányítást ad. Munkája bevezető részében részletesen tárgyalja a kísérletezés célját és fontosságát, majd ismerteti a Népiskolai Tantervhez kiadott Utasításnak a munkáltató, cselekedtető oktatásra vonatkozó rendelkezését. Könyve 4 fejezetre oszlik:

I. Vegyszerek és anyagok cím alatt felsorolja a népiskolai vegytani kísérletekhez szükséges vegyszereket és anyagokat, jelzi a szükséges mennyiséget és ezek árát is. Az összes vegyszer és anyag ára 7.40 P. — *II. Kísérleti eszközök* című fejezetben a „költéséges vegytani készülékeket és üvegneműeket helyettesítő" házilag előállítható vagy nagyon olcsón beszerezhető eszközöket sorolja fel. Az összes kísérleti eszközök ára csak 4.50 P. — *III. Kísérleti eszközök készítése* című fejezetben megismerteti az olvasót avval, hogyan készíthet uborkásüvegből *üvegdadat*, paradicsomosüvegből *üvegburát* vagy üvegharangot, „világításra alkalmatlanná vált vagy elromlott, kiégett izzólámpák- vagy népiesen villanykörték"-ből *lombikot* és

főzőpoharat, tintásüveg, cipőkrémesdoboz és pamutharisnyaszárból bor-szeszlámpát, drótból dugófúrót és háromlábú vasállványt, cipőkenőcsdoboz bádoggjából égetőkanalat stb. — IV. *Kísérletek leírása* című fejezetben a VKM. 2495—1932. eln. sz. r.-tel kiadott Népiskolai Tanterv és Utasítás szerinti sorrendben ismerteti a népiskola V., illetve a róm. kat. népiskola V—VI. osztályaiban bemutatható összes vegytani kísérleteket, ú. m.: 1. A levegő tulajdonságai, észleltetése, alkotórészei, oxigénfejlesztés, kén, szén, vasdrót égetése oxigénben. 2. A víz alkotórészei, mesterséges vízkészítés, a víz fajai, lepárlása... 3. Égés a levegőben, tűzoltás. A szén- és szén- előállítás, tulajdonságai, szétbontása, haszna... 4. Fémek. Oxidáció és szintézis... 5. Szerves anyagok rothadása, bomlása... 6. Keményítőkészítés. A keményítő és cukor alkotórészei... 7. Szeszes, ecetes és tejsavas erjedés... 8. Gyufagyártás. Robbanóanyagok... 9. Táplálóanyagok: sükér, kazein és albumin előállítás.

Minden egységgel kapcsolatosan részletesen tárgyalja azok pedagógiai célját is. Szerző munkája értékes, mert segítségével a „legmostohább viszonyok között működő tanyai népiskolában is megoldható a vegytan kísérleti alapon való tanítása és segítségével megkezdhető a tanulók vegytani cselekedtetése, munkáltató oktatása”.

Jászberény.

Szemes Gábor.

Vedrői István székesfővárosi rajzszakfelügyelőtanár: *Rajztanmenet a népiskola VII. és VIII. osztálya számára.*

Hézagpótló munkára vállalkozott Vedrői István székesfővárosi elemi-népiskolai rajzszakfelügyelő, amikor annak a csekélyszámú elemi-népiskolának, ahol VII. és VIII. osztályt létesítettek már, rajztanmenetet írt. Vállalt feladatát szépen oldotta meg. Sok évi becsületes pedagógiai munka, gazdag tapasztalat és komoly mérlegelés eredménye e mű. Elismerés és dicséret illeti meg már csak azért is, mert olyan feladatra vállalkozott, mely anyagi hasznot nem ígérhetett.

Tanítóképző-intézeti rajzoktatásunk nem teljes, ha nem ismertetjük meg növendékeinkkel szakirodalmunknak őket érdeklő termékeit. Minden tanítóképző-intézetben a népiskolai rajztanítás módszerének, valamint a Tanterv és Utasítás ismertetésének keretén belül a rajztanítás népiskolai vezérkönyveit ismertetnünk, szemléltetnünk kell. Saját munkánk elbírálásában is jól hasznosítható más szaktársunk véleményének, munkájának a megismerése. Új gondolatokat kaphatunk, megerősíthet törekvésünkben, esetleg rávilágít mellőzendő részletekre. — Megrendelhető a 78.067/1934. sz. a. engedélyezett mű osztályonkénti 2—2 P árban a szerzőnél, Bpsten, IX., Elek-utca 10. szám alatt.

Budapest.

Tscheik Ernő.

Prescott D. A.: *A tanítóképzés reformja Amerikában. The Training of Teachers* A Rutgers University Bulletin 1933 februári száma, 35 l.

Ma, mikor a tanítóképzés reformjának gondolata az ó- és újvilágot egyaránt foglalkoztatja, figyelmet érdemel e kis terjedelmű munka új és értékes gondolatainak fogva. Szerzője Prescott Dániel, az amerikai Rutgers University pedagógia tanára, aki miután megismerkedett az európai tanítóképzés különböző újabb típusaival, ezek értékes gondolatainak felhasználásával elkészítette saját tervezetét. Monográfiája nem akar sem ultimátum, sem utópia, sem jövődőlés lenni, hanem kérdéseket akar vele szuggérálni és felkelteni.

Megvitatásra érdemes gondolatai vannak: a tanítóképzés kereteire,

anyagára, a falusi és városi tanítóképzésre, a gyakorlati kiképzésre, a jelöltek megválasztására, vizsgálatára, minősítésére, a tanítók, tanfelügyelők és vezetők továbbképzésére vonatkozólag. A világszerte megindult iskolareformok át abban látja, hogy megrendült a hit az iskolák iránt annak láttára, hogy a termények bősége ellenére vannak éhenhalók, a gyárak gépei állanak, a földművelés tönkremegy, s a kipallérozott értelmű ember nem tudja megakadályozni a világkriszt, mert az iskola csak az értelem kicsiszolására és kezűgyesség megadására törekedett, nem nevelt társadalmi érzéket, hogy a társadalom a maga megjavítására képes legyen. Nem mutatta meg „az élet útját”, nem tájékoztatta az ifjúságot a kor fizikai, szociális, esztétikai és erkölcsi problémáiról.

A tanítóképzés kereteit illetőleg tervezete szerint a tanítóképző 4 éves szakiskola, amelynek három ismeretköre: 1. az élet, 2. a gyermek, 3. az iskola.

Ezek megismerése az I. évfolyamban városban, a II.-ban falun történik. Így oldja meg a falu érdekét a tanítóképzés egységének fölállózása nélkül. Az ismeretszerzés kirándulások közvetlen tapasztalat útján történik, amelyeket megbeszélés, vita, laboratóriumi munka, olvasmány, elmélyedő tanulmány követ.

Az I. évfolyamban az élet megismerése cédjából egy héten át figyelik a maguk és szüleik munkáját, életmódját és elemzik azt. Megbeszélnek az általuk használt anyagok és felszerelések eredetét. Meglátogatnak fűtő és szellőző-berendezést gyártó üzemet, hűtőberendezést, vízműveket, kórházakat, élelmiszerüzemet, ruházati vállalatot, gyárakat, pályaudvart stb. A látottakat megbeszélnek, s levonják belőle a következtetést, hogy az élethez sok mindenre van szükség, az embernek másokkal együtt kell dolgoznia közös célok elérésére. Az embernek azonban nemcsak testi, hanem lelki szükségletei is vannak, ezért meglátogatják a különböző felekezetek templomait, belátják, hogy többféle a vallás, de egy az alapja. Törvényeségi tárgyalást hallgatnak meg, ahol törvénytudó egyén magyarázza meg nekik az erkölcsi és társadalmi élet törvényes alapjait. A lélek nemcsak a jót, a szépet is kívánja, ezért múzeumokat látogatnak, hangversenyt, előadást hallgatnak. Műterem-látogatás, színelőadás, mozi, szavaló-, előadó-, zene-órak, karének, tánc szerves alkotórészei az iskolai életnek. Így észre kell venniök, hogy vannak lelki értékek, s hogy az élet csak akkor gyümölcsöző, ha az értékeket felfedezzük és követjük.

A gyermek megismerése céljából megfigyelik azt testi és lelki tulajdonságai, képességei és ezek fejlődése szempontjából. Megfigyeléseiket mérészekkel és kísérletekkel egészítik ki.

Az iskola megismerése többféle iskola látogatásával kezdődik. Tanulmányozzák ezek célját, szervezetét, a tanító munkáját, így széles tapasztalati alapot szereznek későbbi tanítási és nevelési tanulmányaikhoz.

A II. évfolyamot falun töltik, hogy a *falú életét* megismerjék. Folytatják a *gyermekre és iskolára* vonatkozó vizsgálataikat újabb szempontok szerint.

A III. évfolyamban az élet tanulmányozását a közgazdaságtan és a társadalomtudomány főbb problémái zárják le. *A gyermektanulmányozás* részletekbe megy át, *az iskolára* vonatkozólag megismerkednek a különböző tantárgyak tanításmódjával.

A IV. év gyakorlóév.

A jelöltek gondos megválasztását kívánja: társadalmi, pszichikai, egészségi, tudás és szorgalom, továbbá a nemek számarányainak szempontjából. Ugyancsak a szelekciót szolgálja a *félévi próbaidő*, amely a végleges fel-

vételt megelőzi. Ezalatt tájékozódik a jelölt jövődő hivatásáról s arra valósa is kitűnik, ha pedig alkalmatlannak bizonyul, nem veszít sok időt.

A *gyakorlati kiképzést szolgálja*: 1. Az I. évfolyam első felében a próbaszolgálat. 2. a III. évfolyam második felében a próbatanítás. A jelöltet kiváló tanító mellé osztják be, kinek irányítása és ellenőrzése mellett ellátja a heti óraszám felét. Tanfelügyelők a félév alatt 3—4-szer meghallgatják minden jelölt tanítását, megbírálják és a vezető tanító véleményének egybevetésével minősítik. A jelölt résztvesz a tanító-testület gyűlésén, ott kérdést intézhet. A hétvégi konferencián összejönnek a tanítójelöltek, megvitatják tapasztalataikat és problémáikat. 3. A IV. évfolyam gyakorlóév, már nem folyik a tanítóképző ellenőrzése mellett. A jelölt osztályt kap, teljes óraszámában tanít, rendes tagja a tanító-testületnek, fizetést kap. Tanfelügyelőhöz tartozik, aki irányítja, ellenőrzi. Egy-egy tanfelügyelő 25 gyakorló tanítójelölt munkájának vezetője. Ha a jelölt még nem felel meg, újabb gyakorló-évre utasítják. Külön hivatal osztja be a jelölteket a gyakorlóévre, amely után a jelölt 4—5 évre szóló ideiglenes oklevelet kap, véglegeset csak 10 évi gyakorlat után nyer.

A *vizsgálaton* fontosabbnak tartja a jelölt gondolkodásmódjának, logikájának, mint tárgyi tudásának elbírálását.

A *jelöltek minősítése* tartalmazza a jelölt személyleírását, szorgalmának, munkájának jellemzését, speciális képességeit, felelősségérzetét, családi körülményeit, egészségi állapotát, érzelmi világának jellemzését, életmódját.

A szolgálatban levő *tanítók továbbképzését tanfolyamok, kísérleti és bemutató központok* szolgálják. Utóbbiak célja az új módszerek hosszabb időn át való kipróbálása, bemutatása, megvitatása, s a bevált új, célszerű eljárás terjesztése. Más tanítók látogatására is alkalmat kíván adni. E célra 3—4 napi szabadságot kaphasson a tanító, a látogatások bizonyos rendszer szerint történjenek és ellenőrizendők.

A *tanfelügyelők és vezetők újraképzését és továbbképzését* is szükségesnek tartja, mert ha elmaradnak, nem felelhetnek meg hivatásuknak. A tanfelügyelő ne bírálója, hanem tanácsadója legyen a tanítónak, akihez bizalommal fordulhasson.

Budapest.

Dr. Jelitainé dr. Lajos Mária.

Undi Mária: *Magyar Himvarró Művészet.* A nemes magyar fonalasmunkák története a honfoglalás korától napjainkig. (Általános elméleti és gyakorlati vezérkönyv mindenféle magyar kézimunka-oktatás számára.) Budapest. 1934. Quart nagyság. Ára 23 pengő. (Megrendelhető és kapható a szerzőnél, Budapest, I., Horthy Miklós-körtér 7. szám.)

Az 59.076/1932. VIII. sz. a. kibocsátott V. K. Min. rendelet, amely a népiskola gyakorlati irányú munkásságáról szól, kiterjeszkedik a kézimunka-oktatásra is. Miután a tanítónak is meg kell ismerni a magyar vidék háziiparát és népművészetét, utóbb megjelent a 40.000/1934. V. K. Min. rendelet, amely mély elgondolásokkal utasításokat ad a tanító- és tanítónőképző-intézeti kézimunka-oktatás érdekében. A kézimunka-oktatás intenzívebbé tétele céljából a tanítónőképző-intézetekben a III—IV. osztály játékdélután óráit heti 2-ről 1-re leszállítja, s a kézimunka-tanítás óraszámát a III. osztályban heti 1 órától 2-re felemeli, s heti 1—1 órában a IV—V. osztályban is kötelezővé teszi. Ez itt hivatkozott miniszteri rendelet megadja a tanítónőképző-intézetek kézimunka-oktatásának anyagát is, amellyel az 1923. évi Tanterv idevágó részét módosítja, illetőleg kiegészíti.

Igen találó elgondolással a rajztanítást szerves kapcsolatba hozza a kézi-munka-oktatással.

Ugyanebben a szellemben a már eddig is sikert ért *Magyar Kincsesláda* — rajz- és kézimunka-minta gyűjtemény — művész-kiadója, *Undi Mária*, a budapesti VII. ker. áll. tanítónőképző-intézet tanára, akinek most a *Magyar Himvarró Művészet* című munkája jelent meg, „könyvek nélkül, a közvetlen forrásból” szívta magába — úgymond — a magyar himvarró művészet lényegét. Csak így találhatta meg a helyes utat, mert igaz eredményt akár művészi, akár pedagógiai céllal csak így várhatunk. Előbbre vinni bármit is csak önállósággal lehet. Könyvében a fonalasmunkák eredetével is foglalkozván, itt már könyvtári munkát is kellett végeznie, csak így adhatja Kína, Babilónia, Perzsia, Arábia, a törökség, Görögország, Róma, Franciaország, Flandria, Itália, Németország fonalasmunkáinak történetét. Még is jelöli a forrásmunkákat, amelyeknek nyomán művészettörténeti adatait meghatározott szemszögből csoportosítja: Kelet és Nyugat, Észak és Kelet kultúrkapcsolatait igyekszik kidomborítani. Már a szkíták művelték a kendert, s a magyar nép szövése is korán megindult, s az Árpádok korán át és a késő századok nemesi házainak példáján is fejlődött. Az Alföld, Erdély, a Felvidék, Dunántúl, Bodroghöz, Bánság, Kalotaszeg, Torockó, a Székelyföld, a Palócság, Sárköz és Ormányság vidékének népi alkotásai mutatják fejlettségét. Velük a gépi munka nem versenyezhet, mert készítése mechanikus lévén, a szín és a forma mellett hiányzik belőle a művészet harmadik kelléke, a kivitel nemessége. — Hivatásos iparosaink is már régen voltak; a királyi udvar, az egyház és a nemesi udvarok, majd a céhek egyaránt termelték a fonó- és szövő-mestereket. Külföldi hatások is mutatkoztak, különösen a betelepítésekkel. Hunyadi Mátyás korában a hazai szövők mesterségük fejlettségi fokát érték el, míg azután Mária Terézia korán túl, a gépek megindulásával, a kézművesipar, kisipar mind jobban-jobban lehanyaglott.

A magyar szőnyegszövés is mutatja, hogy a magyarságnak véreben van a szőnyeg szeretete. Az ősmagyarok a bizánciaktól aranyos szöveteket, színes gyapjúszőnyegeket vettek cserébe foglyaikért. Házának szövött és himzett terítőikkel szőnyegszerű felékesítéséhez a nép ma is ragaszkodik. A Közép-Duna-medencébe településük után a magyarok maguk is szőtték szőnyegeiket; földre való szőnyegeink általában itthon készülhettek. A régi leltárakban előforduló „köz-szőnyeg” kifejezés ezt sejteti; a paraszt szőnyeg, mely néha fehér, néha színes mintájú volt, valószínűleg népi szöttek lehetett. A török hódoltság után pedig bizonyára maradtak itt török szőnyegszövők, akiknek a révén a magyarok méginkább megkedvelték ezt a mesterséget. A mai magyar szőnyegkészítés Körösfői-Kriesch Aladár kezdeményezésére indult meg.

A magyar viselet története és fejlődése mutatja különösen azt a nagy értéket, amelyet eleink ruházatuk művészi alkotásával és díszítésével Európának nyújtottak. Suba, szűr, csuha, aba: régi ázsiai eredetű ruhaformák. Német és bizánci hatások mellett sem hagyta el a nép a régi ruhaformát, s az előkelők megint csak visszatértek hozzá. Az Anjouk korában még a külföld is alkalmazni látszott. Hunyadi Mátyás idején ugyan az olasz ízlés, a mohácsi csata után pedig a törökös hatás érezhető, a XVII. században azonban ismét fellendült a dolmányoknak és mentének lapos zsinórzása, galanddal meghányása és sujtásos díszítése. Részletesen foglalkozik Undi Mária a női viselettel, különösen XV—XVII. századi fejlődésével. A XVIII. században már a rizsporozott paróka és a copf, s rokokó abroncsos szoknyája válik hova-tovább divattá, míg aztán az empire-korban fejlődésének ismét

egyik legszebb korát éri férfiaknál-nőknél egyaránt. — A Biedermeier-kor leejti nemzeti viseletünket, utána csak a 60-as évek hoznak ismét némi lendületet. — A magyar népviseletet a legnagyobb szeretettel kell őriznünk ott, ahol még megmaradt. Kialakult törvényei vannak, azonban az egyes fonalasmunka-gócponatok körül helyi ideált is felismerhetünk benne. Egyenként szól a szerző az ősi ruhaformákról, s ismerteti készítésüket és helyi történetüket. A fejdíszekkel és népi ékszerekkel is foglalkozik, s tárgyalásai során megyszámú népi elnevezést őriz meg az egyes ruhadarabok, sőt a díszítés megjelölésében.

A szabó- és hímzőmesterek munkáinak emlékét sok szép tarsoly, nyeregtakaró, csótár őrzi előkelő családainknál és múzeumainkban. A ház belsejének falkárpitjait, asztali- és kerevet-takaróit is hímzések díszítették, s az egyházi ruhák hímzése is szorgosan foglalkoztatott hímzőmestereket. A gombkötözők és paszományosok munkái is helyet kapnak a hímvarró művészetben, mert hiszen gombot, övet, zsinórt és sujtást ők szolgáltattak; s hozzájárult mindezekhez a gyöngyfüző mesterek munkája is. — A szövést és hímzést maguk az úri házak is mindig művelték, mert a magyar asszonyok mindig szerették a fonalasmunkát. A legelőkelőbb helyeken és a magyar nemesi udvarházakban mindenfelé folyt a fonalasmunka, s a példát követték a nép asszonyai, leányai.

Meg kellett lenni azonban a nép kezén egy másik — valamikor még közös — ősbibb formavilágnak, amelynek nyomai aztán megmaradtak a magyar népi ruházaton. Formái néhány ősi öltéssel voltak szoros kapcsolatban. Ha az úri hímzések 25—26 öltéssel dolgoztak, a magyar nép viszont összesen 56-féle hímzéssel alkalmaz. A magyarságnak legrégibb díszítésmódja a *metéléses* rátétmunka vagy felvarrt szövődíszítés; sokkal későbbben fejlődött magasra a pamuthímzés a magyar szűrőn. A szegedi, veszprémi, tolnai, miskolci, debreceni szűrőszabók közt aztán olyan mesterek akadnak, akik rendkívüli kompozíciókkal díszítették a kezükből kikerült darabokat. A népi hímzések közt ma is hirt van a sárközi, rábaközi, baranyai, buzsáki, alföldi, kalocsai, felvidéki, matyó, palóc, kalotaszegi, mezősegi, torockói, székely hímzéseknek. — Keletkezettve — rajzokban is szemléltetve — mutatja be Undi Mária a magyar hímzés 56 öltés-elemét. Valamennyi szoroson egybefügg a rajzzal, művészi kár nélkül változtatni sem lehetne őket; rajz-, szín- és öltésen épül fel a gyönyörű harmónia. — Némely régi hímzés szinte már csipkehatásúvá finomult. Az igazi csipkénél — előre választott rendszerben és hozzávaló eszközzel — maga a munkáló alakít szövödéket. Ismerteti a mesterkélést; a rece különböző készítés-módját és eredetét, s ismerteti a varrott csipkét, majd a vert csipkét. A horgolt csipke kárára van a nép szötteseinek, mert részben kiszorítja a régi mesterkélést, s gátolja a népművészetet. Legfeljebb a matyók horgolt csipkéje mutat művészetet. — Újabban egyes úrihölgyek a régi népi technikák felhasználásával új csipkefajokat teremtettek. (Csetneki csipke, halasi csipke, Pannonia-csipke, Hunnia-csipke.)

Népművészet és iskola megtalálhatja kapcsolatát. Az alkotó művészek ismernie kell a nép művészetét s a tanítónak meg kell értenie a népművészetet. A kultúra folyamatosságát és a tradíció törvényeit mentül jobban át kell éreznie; szeresse, pártolja a nép munkáját, gyűjtse és őrizze, terjessze és alkalmazza mintául tanításában; főképp a rajz, földrajz, történet tanításánál és a beszéd- és értelemgyakorlatoknál van rá lehetősége. A tanítónót a magyar nép fonalasmunkája ezer szép példával segíti oktatása közben. A magyar nők egyáltalán is sokat tehetnek e magyar művészet érdekében a családi otthonban, sőt helyes érzékkel ruhájukon való

alkalmazásával is. — Már ha a népművészet gazdasági vonatkozásba kerül, nagyon óvatosnak kell lennünk; vállalkozó beleszólása gátat vethet a művészi érvényesülésnek. Háziiparszerű munkáltatásnál fontos lenne megfelelő szakemberek ellenőrzése. A háziipari alapon készítést napjainkban helyesen irányítani igyekszik a MANSz. — A fonalasmunkák iparművészetszerű készítésében is a kéz munkáján és a művészi szellemen keresztül a népi művészetnek kell érvényesülnie. Népművészetünk és iparművészetünk igen fontos gazdasági tényező, azonban mindegyik csak akkor érték, ha művészi részét kereskedelmi érdekek el nem nyomják.

Undi Mária könyve, a *Magyar Hímvarró Művészet* már külső megjelenésében is művészi. 101 szöveglappal famentes papíron készült és chromopapíron 46 külön képlap is gazdagítja. A népművészeti gócpontok népszerűtől szerző művészi keze magafestette képekben jeleníti meg, azonkívül a szöveg közt még mintegy másfélszáz tollrajz, művészi fejlecek, továbbá kitűnő fotográfiai teszik tanulságossá. Nagyon helyes, ha a munka teljes angol szöveggel is megjelenik.

Undi Mária Magyar Hímvarró Művészet c. munkájában történelmi, művészeti és pedagógiai nagy nemzetnevelő értékek vannak. (A V. K. Miniszter Úr 48.529. sz. rendeletével az iskoláknak ajánlotta és az áll. tképző-intézeteknek meg is küldötte.) Történelmi vonatkozásai, művészeti boncolgatásai eltöltik a lelket azzal az örömmel, amelyet szunnyadásából csak az igaz és a szép melege kelthet mindig újult életre. Értelmi, érzelmi és akaratú tekintetben egyaránt gazdagon gyümölcsöztethető. Hogy a magyar nép annyira változatos hímzéselemeivel és ötletgazdagságával letéteményese egy olyan értékes formacsoportnak, amelynek szálai még az őshazához fűződnek, és amely Nyugatnak művészetére is termékenyítőleg hatott, bizonyítéka fajunk kiválóságának, s ennek tudata csak emelőleg, serkentőleg hathat reánk. Elődeink multján-példáján csüngve elhivatottságunkat érezzük, hogy nekünk velünk született kötelezettségeink vannak a kultúra iránt, s ezt tovább kell vinnünk az utódokban.

A magyar népviselet itt-ott kiveszében. Fenn kell tartanunk, s ebben a fenntartó munkában a magyar tanítósnak nagy hivatása van. A hagyományok ápolása fajságunknak egyik gyökere, épen ezért tanítóképzésünk egész lélekkel szentelje magát ennek a gondolatnak. A művészetten keresztül is férközzünk mindkőzelebb ifjúságunk lelkéhez, hogy annak varázsos törhetetlenségét megadhassuk. Legyen rajta aztán a tanító, hogy a nép használja is a régi viseletet, s tartsa meg régi ruhaszabási és díszítő, hímző szokásait. Bárha újra életre kelne ősi szabású úri ruháinknak is előkelő és méltóságos formája.

Hajdan a kastélyokba bejáró derék jobbágyasszonyok sok minden finom munkát úri hölgyektől tanultak el, s egységes lelkivilágban forrt ott egybe a magyar társadalom. A magyar asszonyokra és magyar leányokra vár elsősorban most is a magasztos feladat, hogy ápolják tovább ezt a szívünkhöz nőtt hagyatékot. Eggyel több biztosítéka ez is az otthon, a család boldogságának. Ereje kihát a férfira is, akiben aztán nem juthat uralomra a száraz materializmus, inkább csak erősödhetik benne a jellem és a nemes egyéniség. Ez a művészet, s még inkább a magyar művészet egyik titka.

Undi Mária azt mondja munkájának előszavában, hogy a nemes magyar kézimunkák történetével régen porladó magyar kezek művészetének emelt emléket. Igaz. És örökre áldva legyenek azok a kezek, amelyek első lépéseinket is gyengéden megindították; magyar anyák magyar leányai folytassák eleik erényeit, s érzék el a mai magyar hímvarrás új lendületét és új virulását. Legyen úgy — mint Undi Mária mondja előszavában —

„a magunk új és tündöklő hímvarró művészetével is szőjjük be nevünket, mint ezer év óta tettük, a velünk igazságtalanul bánó Európa művészet-történetébe.”

Győr.

Jankó László.

EGYESÜLETI ÉLET.

Elnökségi ülés. Jegyzőkönyv, mely felvétellett a T. I. T. O. E. elnökségének 1934. dec. 17-én, a budapesti, II. ker. m. kir. áll. tanítónőképző-intézetben megtartott gyűléséről. Jelen vannak Padányi-Frank Antal dr. elnökle mellett: Jaloveczky Péter, Éber Rezső, Kiss József, Lux Gyula dr., Mesterházy Jenő és Erdélyi Olga.

Elnök üdvözli a megjelenteket és közli, hogy az ülés első tárgya, a jövő évi közgyűlés idejének és helyének megállapítása.

Rövid eszmecsere után, az értekezlet 1935. február 1-ét jelöli meg a közgyűlés idejéül. Helye az I. ker. m. kir. áll. tanítóképző-intézet díszterme. Előadója Váradi József, aki „Mit kíván a falu a tanítóképzéstől?” címen tart majd előadást. — Elnök javaslatára elhatározza az értekezlet, hogy az 1936. évi közgyűlést vidéken, még pedig Szegeden rendezi. Ezt a tervet azonban, az 1935. évi közgyűlés elé bocsátja szavazás végett.

Elnök felhatalmazást kér az értekezlettől, hogy úgy, miként eddig is, a következő évben pénztárosunk egy bizonyos összeget kiutalhasson a Házalap javára, a törlesztés adósság gyorsabb kifizetése céljából, amely kölcsönt azután a Házalap kellő időben visszatéríti. A felhatalmazást az elnökség megadja.

Elnök jelenti, hogy következő taggyűlésünkre az előadót és az előadások tárgyait, a már megbeszélte program alapján jelölte ki.

Elnök kívánatosnak tartja a most már módosított alapszabályok ki-nyomatását. Az értekezlet ehhez hozzájárul, s a végrehajtással a főtítkárt, a pénztárost és szerkesztőt bizza meg.

Kiss József szerkesztő javasolja, hogy az alapszabályok által megadott jogunknál fogva, a választmányt egészítsük ki 15 taggal, hogy ezáltal a választmány határozatképességét biztosítsuk.

Jelenti továbbá, hogy az egyesület lapja, a „Magyar Tanítóképző”, 3 év múlva elérkezik félszázados jubileumához. Az 50 éves évforduló alkalmából, szerkesztő egy jubileumi kiadványt óhajt összeállítani, amelyben rendszerbe foglalva, felsorakozna minden, a „Magyar Tanítóképző” hasábjain eddig megjelent cikk, a cím, szerző megnevezésével és a tartalom rövid megjelölésével. A könyv tájékoztatást nyujtana nagy vonásokban az egyesület és a lap 50 éves történetéről. — Az elnökség helyesli a szerkesztő gondolatát, elvben hozzájárul és a szükséges költségekről gondoskodni fog.

Jaloveczky Péter közli az elnökséggel a főtítkári és titkári teendők különválasztásával megbízott bizottság határozatát a következőkben.

Alapszabályaink 48. pontja értelmében a főtítkár vezeti a tagok törzskönyvét, az egyesület irattárát és vezeti az irodai ügyeket. Ő tartja nyilván a tagokat, intézi az egyesület adminisztrációját, őrzi az egyesület pecsétjét, gondoskodik az ülések jegyzőkönyvének vezetéséről, a gyűlésekről szóló tudósítások közzétételéről. Ő írja a rendes közgyűlés számára az elnökség évi jelentését az egyesület működéséről és állapotáról. Az egye-

sület minden iratát aláírja, csupán a fontos iratokat iratja alá az elnökkel is.

Ez kiegészítendő a következőkkel.

1. Elkészíti, leiratja vagy lekopogtatja s elküldi a memorandumokat, átiratokat.

2. Intézi a rendes tagok felvételét. A belépésről vagy kilépésről írásban értesíti az illetőket.

3. A „Magyar Tanítóképző” vagy más folyóirat, napilap számára az egyesületi életről szóló és a titkár által elkészített tudósításokat átnézi és a szerkesztőségekhez juttatja.

4. A főtitkár pénzt nem kezel.

Alapszabályaink 49. pontja értelmében a titkár a főtitkár segítőtársa és helyettese, s e mellett gondoskodik a gyűlések külső rendjéről és megírja az összes gyűlésekről szóló jegyzőkönyveket és tudósításokat.

Kiegészítendő a következőkkel.

1. Az elnöktől vagy a főtitkártól nyert utasítások alapján megfogalmazza, kinyomatja, megcímezi és elküldi a meghívókat. A meghívók nyomdai és portóköltségéről jegyzéket vezet és azt a pénztárossal esetenként rendezteti.

2. A jegyzőkönyveket, jegyzőkönyvi másolatokat és kivonatokat a főtitkárnak nyolc napon belül küldi meg.

Kiss József szerkesztő, az iskolák felügyeletének tervbevett változtatásával kapcsolatosan, szóvá teszi a tanítóképző-intézeti felügyelet kérését.

Elnök tájékoztatja az elnökséget arról, amit erről a kérdésről tud és elmondhat.

Az elnökségben egyhangúlag az jutott kifejezésre, hogy az egyesület az önálló, a sajátos tanítóképző-intézeti felügyelet álláspontját képviseli. — Elnök jelzi, hogy kívánatos volna, ha a tanítóképző-intézeti tanárok is bevonatnának a népiskolák egy-egy körzetének irányításába.

Kiss József szerkesztő közli az elnökséggel, hogy a kinevezett pedagógiai felügyelőség tagjai között van gimnáziumi, kereskedelmi iskolai tanár, csak éppen képző-intézeti tanár nincs. Ez sérelmes a képző-intézeti tanárságra.

Elnök a dolognak utánajár, s közli az illetékesekkel az egyesület ama kívánságát, hogy a bizottságba nevezzenek ki képző-intézeti tanárt is.

Kiss József kéri az elnököt, hogy tájékoztassa az egyesületet továbbra is a közoktatásügyi tanács munkájáról.

Éber Rezső ellenőr kéri, hogy a képző-intézeti tanárjelöltek az egyesület folyóiratát csekély hozzájárulással megkaphassák. Az elnökség határozata folytán az Apponyi-Collegium tagjai ingyen kapják a „Magyar Tanítóképző”-t.

Mesterházy Jenő főtitkár jelenti, hogy Urbányi Karolina ny. képző-int. tanár kilépett az egyesületből. Ezzel szemben a tagok sorába belépett: Szombati Miklós (Kiskúnfélegyháza), Gyászi Erzsébet, Bánfalvi Júlia (Dombóvár) és Ecsedy Lajos tanár (Sárospatak). Több tárgy nem lévén az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Padányi-Frank Antal dr. s. k. elnök, Erdélyi Olga s. k. titkár.

Választmányi ülés. Jegyzőkönyv, mely felvétellett a T. I. T. O. E. választmányának 1934. dec. 17-én a II. ker. áll. tanítónőképző-intézetben tartott gyűléséről. Jelen vannak Padányi-Frank Antal dr. elnökle mellett: dr. Jelitainé dr. Lajos Mária, Barabás Tibor, Kiss József, Grynaeus Ida,

Jaloveczkyné Czinkovszky Kornélia, Váradi József, Éber Rezső, Jaloveczky Péter, Ferenczi István, Horváth B. Kristóf, Temesi István, Lux Gyula dr., Pócza József, Mesterházy Jenő, Erdélyi Olga.

Elnök üdvözlöi a választmány tagjait. Jelenti, hogy a tanítóképző-intézeti ügyosztály vezetésében változás állott be, Greszler Jenő min. oszt. főnök nyugdíjba vonulásával. A volt ügyosztályfőnököt a nyár folyamán magas kitüntetés érte. Elnök az egyesület nevében őszinte örömmel és tisztelettel gratulált Öméltóságának a kitüntetéshez; ugyancsak levélben búcsúzott el a volt ügyosztályfőnöktől, kifejezven benne az egyesület halálját és köszönetét, az egyesület irányában megnyilatkozott jóindulatáért, pártfogásáért. — Az új ügyosztályfőnöknl: dr. Bernáth Géza min. tanácsos Öméltóságánál szeptemberben tisztelgett az elnökség, kérve Öméltósága támogatását. Dr. Bernáth Géza ügyosztályfőnök rokonszenves kedvességgel fogadta az egyesület vezetéségét; utalt a tanítóképző-intézeti tanárság nagyfentosságú munkájára, amikor is vezérkari tisztékhez hasonlította a képzőintézeti tanárt; egyben biztosította a tanárságot pártfogásáról, megértéséről.

Elnök jóváhagyás végett közli a választmánnyal az elnökségnek az 1935. és 1936. évi közgyűlésekre vonatkozó javaslatát. A választmány azt elfogadja.

A főtitkár, szerkesztő és a pénztáros röviden megteszik jelentésüket.

Éber Rezső ellenőr jelenti, hogy mind a Tanárok Háza, mind az Egyesület pénzkezelése a legtekélyesebb rendben folyik.

Lux Gyula dr. házalapvezető jelenti, hogy a házat a nyár folyamán tatarozták, így az szép rendben van. Kéri azonban továbbra is az intézeteket, teljes erejükből támogassák a házalapot, hogy megküzdhessünk a terhekkel.

Mesterházy Jenő javasolja, hogy az egyesület Szendy Károlyt, polgármesterré választása alkalmából üdvözölje. — A választmány örömmel fogadja a javaslatot. Több tárgy nem lévén az elnök az ülést bezárta. K. m. f. Padányi-Frank Antal dr. s. k. elnök, Erdélyi Olga s. k. titkár.

Taggyűlés. Jegyzőkönyv, mely felvétellett a T. I. T. O. Egyesületének 1934. dec. 17-én, a budapesti II. ker. m. kir. áll. tanítónőképzőben megtartott tagértekezletéről. Jelen vannak Padányi-Frank Antal dr. elnökle mellett: dr. Jelitainé dr. Lajos Mária, Barabás Tibor, Kiss József, dr. Szemere Samu, Grynæus Ida, dr. Gyulai Ágost, dr. Lux Gyula, Keresztes Nővérek (Zsámbék). Jaloveczkyné Czinkovszky Kornélia, Sebestyén Erzsébet, Lechnitzky Gyula, Slajchó Mihály, Váradi József, Schwarcz Károly, Stroke Henrik, dr. Cseh Arnold, Éber Rezső, Kovács Rezső, Jaloveczky Péter, Ferenczi István, Horváth B. Kristóf, Tibor István, Temesi István, Szántó Lenke, Pócza József, Mesterházy Jenő, Erdélyi Olga.

Az értekezleten dr. Szemere Samu: „Bergson és a mai pedagógia” címen tartott világos, jól tagolt, élvezetes előadást. A filozófia s ebben különösen a metafizika általános jellemzése, a metafizika történeti szereplésének, jelentőségének kidomborítása után, rátért a bergsoni filozófia szabatos taglalására. Bergson elvei közül főként kettőt: az „élan vital” gondolatát és az intuíciós módszert emelte ki, mert ezekben látja a francia filozófus pedagógiai hatását. Ha Bergson maga közvetlenül nem is okozója és irányítója a modern pedagógiai eszméknek, de általában a gondolkodást megtermékenyítette s az élmény, az életerők kiélése, a lélek intuitív megismerése eszméinek közkeletűvé válása, az ő hatásának tulajdonítható s így közvetve hatott a mai pedagógia kialakulására.

Padányi-Frank Antal dr. elnök fejezte ki köszönését az előadónak. Örömmel hallgatta az előadást. A ma pedagógiája feltétlenül erőt meríthet Bergson filozófiájából. A pedagógia az érzelmek és akarat művelése terén irracionális területeken mozog, ahol az intuíció jobb vezető, mint a logikus módszer. A tudomány a részeket kutatja, a filozófia a totalitást. A pedagógia is az embert a maga egészében óhajtja megragadni. A törekvések odairányulnak, hogy a tantárgyak határvonalait elmossuk, a kultúrát egészében adjuk. Az A. Ferrière-nél mutatkozó „élmény” gondolata is Bergsonra mutat. Tanulmányozzuk a bergsoni filozófiát.

Mesterházy Jenő: „Továbbképző tanfolyamaink” címen tartott rövid, érdekes előadást.

A hozzászólók közül Kiss József hangsúlyozta, hogy a képző-intézeti tanárság a továbbképző-tanfolyamok tekintetében mostoha elbánásban részesül. Sem anyagilag, sem erkölcsileg nem részesül ellenszolgáltatásban. A tanfolyam vezetői, előadói, fáradságos munkájukért sem díjazást, sem elismerést nem kaptak. Ezzel szemben állanak a középiskolák jól megszervezett szaktanfolyamai, melyen nemcsak az előadók, de a hallgatók is díjazásban részesülnek. A képző-intézeti tanár önzetlen munkása a kultúrának, de ez a megkülönböztetett elbánás, a tanítóképző-intézeti tanárság presztízsét sérti s ezért javasolja, hogy az egyesület terjesszen fel egy memorandumot, melyben utalással a szaktanfolyamok szükségességére és nagy fontosságára, fejezze ki abbéli kívánságunkat, hogy a főhatóságok a vezetőket és előadókat fáradozásukért illő anyagi ellenszolgáltatásban részesítsék. A szaktanfolyamok vezetőségét pedig kéri, hogy a tanfolyamok szellemi berendezése az eddiektől eltérő legyen. Legalább két hétig tartson egy tanfolyam, s ezen ne csupán vagy túlnyomó részben a módszer kerüljön megbeszélésre, hanem a szaktárgy anyaga maga, a modern tudományos eredmények. Minden előadást szakember tartson. A gyakorló-iskolai bemutatók pedig a legteljesebb összhangban legyenek a szakelőadó elveivel.

Lux Gyula dr. szintén nélkülözhetetlennek tartja a szaktanfolyamokat. Ő azonban azt kívánja, hogy a módszertani és szakelőadások egyensúlyban legyenek; részben, mert némely tárgynál (német) a két hetet nem is tudja kitöltetni egy-egy szaktárgy anyaga csupán; részben pedig, mert a tanítóképző-intézeti tanítási módszerrel a tanárjelölt nem foglalkozhatik kellőképpen tanulmányai idején. A Polg. Isk. Tanárképző-Főisk. a maga céljaira képez, tehát a polg. isk. tanítási módszert tartja szem előtt; a két évi egyetem pedig a tudományos képzést adja meg. Szükségesnek tartja tehát, a szaktanfolyamokon a módszertani kérdések tárgyalását is.

Padányi-Frank Antal dr. szerint a tanfolyam eddigi vezetőit eszmei célok irányították. Elsősorban abból a gondolatból indultak ki, hogy a szakértekezlet áldásos, továbbfejlődésünkre nélkülözhetetlen, tehát meg kell lennie. A szakértekezletek költségeinek fedezésére szóbeli kérelemmel fordult a minisztériumhoz. A minisztérium azonban csak az állami résztvevők számára tudott ellátást és utiköltséget adni. Az igazság kedvéért meg kell jegyeznie, hogy az első szakértekezlet előadói és vezetője kaptak bizonyos tiszteletdíjat. Tiszteletdíjak nélkül is, de a szaktanfolyamokat megteremtették, s úgy érzi, komoly, hasznos munkát végeztek; szolgálatot tettek a tanítóképzés ügyének. A tanfolyamok szellemi részének megszervezésénél az az elv vezette, hogy tanítóképzésről lévén szó, főprobléma: a pedagógia, a módszer. Meggyőződése szerint a módszer kérdése továbbra is a szakértekezletek tengelye kell, hogy legyen. Azonban e mellett egészen természetesen, hogy az illető tudomány legújabb törekvései, kutatási eredményei

is tárgyaltassanak. Ezek a kérdések eddig sem voltak kizárva, sőt voltak olyan előadások, amelyeket e nélkül érdemlegesen megoldani sem lehetett. Kívánatos, hogy a jövőben, ha a tanfolyamok hosszabbak lesznek, e kérdésnek több időt adjunk. A tanítóképzésben mindig nagy tekintettel legyünk arra, hogy nem szaktudósokat, hanem tanítókat akarunk nevelni.

Mesterházy Jenő megköszönve az érdeklődők hozzászólását, összefoglalásában ismételten hangoztatta a tanfolyamok nagy jelentőségét, különösen a vidéki tanárság szempontjából, akiknek nem csupán szakértekezleteket, hanem Budapest kutltúrintézményeinek megismerését is jelenti egy-egy tanfolyam. A sikerhez azonban az anyagi eszközök nélkülözhetetlenek. Őszinte elismerését és köszönetét fejezve ki az eddigi önzetlen munkálkodóknak, hangsúlyozni kívánja azonban, hogy az egyesület, a szaktanfolyam teljes sikere és a tanítóképző-intézeti tanárság erkölcsi tekintélyének megvédése szempontjából, nem mondhat le a méltányos anyagi ellenszolgáltatásról. Ezért a tanárság, bármilyen áldásosnak tartja is a szakértekezleteket, inkább mondjon le ezekről, de megfelelő díjazás nélkül ne vállalja a munkát. Ebben a tárgyban az egyesület memorandumot fog felterjeszteni a V. K. M.-hez.

Elnök a vita befejezéséül még a következőket mondja: amikor a tiszteletdíjak ügye élénkebben felmerült, maga volt az, aki kívánta e kérdésnek az egyesületben való tárgyalását, hogy ezen az alapon emlékirattal fordulhassunk a minisztériumhoz. Ebből is következik, hogy a szóban lévő kérelmet teljes lélekkel szándékozik képviselni, azonban nem követheti Mesterházy Jenő előadót arra a területre, hogy megfelelő tiszteletdíj nélkül ne vállaljuk a munkát. Hiszi, hogy e záradék nélkül is elérhetjük célunkat. A múltban végzett szakértekezleti munkára pedig felemelt fővel tekintünk vissza. Kívánatos lett volna akkor is tiszteletdíjak fizetése, de miután erre pénz nem volt, a szakértekezletek elmaradása helyett az volt az álláspont: pénz nélkül is szolgáljuk ezt a nagyon fontos ügyet.

Elnök köszönetet mond az előadásért és a felszólalásokért, az ülést berekeszti. K. m. f. Padányi-Frank Antal dr. s. k. elnök, Erdélyi Olga s. k. jegyző.

Elnökségi, választmányi és taggyűlés. Január 21-én a VII. ker. áll. tanítónőképző-intézetben egyesületi és választmányi ülés volt. Utána *Prochaska Ferenc* dr. Földrajztanítási problémák címen tartott előadást.

H Í R E K.

Iskolai segédtaneszköz engedélyezése. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Kiss József* jászberényi állami tanítóképzőintézeti gyakorlóiskolai tanító által összeállított „Iskolai Árjegyzék” c. faliablát a 4633—934. eln. számú rendelettel az elemi népiskolák számára segédtaneszközüül engedélyezte.

Díjnyertes növendék. A budapesti VII. ker. m. kir. áll. tanítónőképző-intézet V. c) osztályú növendékét, *Csavlek Mártát* az Országos Magyar Képzőművészeti Társulat az 1934. évi országos diák pályázat nyertesét, nagyértékű könyvjutalommal tüntette ki. Ezt f. évi január hó 20-án, vasárnap d. e. 11 órakor a Mücsornokban Dr. Glattfelder Gyula püspök úr Ónagyméltósága adta át neki. *Csavlek Márta* Farkasdy Zoltán rajztanár tanítványa.

A tanárvizsgálóbizottság új tagja. A m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter *Deér József* dr. egyetemi magántanárt az Országos Tanítóképző-intézeti Tanárvizsgáló Bizottság tagjává az 1930—31. tanévvel kezdődő ötévi időtartam hátralévő idejére és jelenlegi beosztásának ezen időre való megtartásától feltételezetten a történelemre kinevezte. (25.648—1934. sz. IV.)

A női testnevelés, mint életpálya. Ezen a címen tartott előadást a Budai Clubban rendezett Első Női Sportankéton január 17-én dr. *Krizsaneckné Németh Edit*, a VII. ker. áll. tanítónőképző-intézet tanára.

Pörzsölt Géza †. *Pörzsölt Géza* püspöki tanácsos, c. tanítóképző-intézeti igazgató, ny. tanítóképző-intézeti tanár, a szegedi kir. katolikus tanítóképző-intézet volt tanára január 16-án, életének 62-ik, pappászentelésének 38-ik évében, hosszú és kínos szenvedés után elhunyt. Temetése január 18-án volt Szegeden, ugyanezen napon mutattak be lelkiüdvéért engesztelő szentmisét. Haláláról a szegedi kir. kat. tanítóképző-intézet igazgatósága és tanári kara megható gyászjelentést adott ki. Nyugodjék békében!

Varga Gábor †. Mély szomorúsággal értesültünk a sárospataki református tanítóképző-intézet kiváló magyar irodalom és történet tanárának, Varga Gábornak fiatalon, 38 éves korában történt elhunytáról. Temetése december hó 25-én, karácsony első ünnepén délután volt Sárospatakon. A sárospataki ref. tanítóképző-intézet tanári testülete külön gyászjelentést adott ki áldott emlékezetű kartársunk haláláról. Legyen áldott emlékezet!

Rádióközvetítés tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetekből, December 16-án rádióközvetítés volt Kalocsáról. A főszékesegyházból közvetített egyházi ének és a délutáni ú. n. mikrofon-séta az ottani tanító-, tanítónő- és óvónőképző-intézetre vonatkozólag több érdekes adatot tárt fel, amelyeket érdemes ismertetni.

Az ünnepi szentmise közben tartott szentbeszéd előtt az érseki tanítóképző-intézet 110 tagú énekkara négyszólamú egyházi éneket adott elő. D. ú. 5 órakor vette kezdetét a mikrofon-séta, amikor is az intézetek vezetőinek módjukban állott intézetükre vonatkozó közérdekű adatokat közölni. A tanítónőképzők igazgatóinak nyilatkozatait megelőzte az érseki óvónőképző-intézet zenekarának kedves Kodály-darabja, amely a rádióban igen hatásosan érvényesült. Majd *Oswald József*, egyházmegyei tanfelügyelő, az érseki tanítóképző-intézet igazgatója az intézet üdvözlését tolmácsolta a még életben lévő 3 igazgatóelődnek és a volt növendékeknek, akik határo-

kon innen és túl működnek. Megtudtuk, hogy az intézet 1856-ban létesült, Kunszt érsek bőkezűségéből, kir. katolikus jelleggel. 1870-ben Haynald bíboros-érsek az 1868. XXXVIII. t.-c. szellemében átszervezte és megfelelő épülettel látta el. Az intézet így zavartalanul fejthette ki működését. Növendékei nagybárá a Bácskából kerültek ki. Az 1918-iki összeomlás ennélfogva majdnem elnéptelentette, s hogy ez be nem következett, gróf Zichy érsek és a kultuszminisztérium érdeme, akik jelentékeny anyagi áldozatok árán újból benépesítették. Az intézet eddig 1510 tanítói oklevelet s Haynald érsek alapította kántorképzőtanfolyamon 350 kántori oklevelet adott ki.

A tanítónő- és óvónőképző-intézet igazgatója, *Dr. Pál Mátyás* t. kanonok elmondta, hogy a kalocsai zárda az ország egyik legrégebb leánynevelő intézete, mely Kalocsa legcsendesebb szögletében fekszik. Alapítója Kunszt József érsek, aki 1858-ban az elemi iskolát, 1860-ban az internátust alapította. Ehhez sorakozott 1868-ban a kisdévodó, 1869-ben a polgári leányiskola és tanítónőképző, 1876-ban a polgáriiskolai tanárnőképző-intézet, 1877-ben az óvónőképző-intézet. — A zárda ma a kalocsai leányifjúság otthona, ahová már 3 éves korukban kerülnek s 16 éven át élvezhetik a kiváló szerzetestársulatnak: a Miasszonyunkról nevezett kalocsai szegény iskolanővéreknek kitűnő nevelését. Sőt 1876—1929-ig a polgáriiskolai tanárnőképző 3 tanfolyamát is elvégezheték s így 19 évet tölthettek el a zárdában.

A zárda internátusa 120 növendék befogadására alkalmas. A dolgozó magyar női társadalom kibébitett képe. Az intézetben a szellemi tudományok magas színvonalú művelése, a parkban és konyhakertben, gyümölcsösben gyümölcs- és zöldségkertészet folyik, mely a 300 személyt számláló intézetet egészen eltartja. Vannak itt fényesen felszerelt szertárak és könyvtárak mellett műhelyek: cipész-, szövő-, pék-, könyvkötőműhely, melyek szerzetesnő-munkások vezetése mellett az egész nagy intézetet el látják. Van mintaszerű gazdasága: tejtermelés, fajbaromfi- és fajszeretenyésztés. Mindezekben szorgoskodnak az intézet tanulói gyakorlatilag is. És ugyanezek a növendékek nyelvtanfolyamokon, zeneművelésben és sportgyakorlatokban is elsődrendű munkát végeznek. — A zárda falai közt ott-hont találunk: a cseléd- és polgárleányok Szt. Zita-köre, az ú. n. leánypatronage, iparos- és polgári iskolát végzett leányok Szt. Margit-köre, az úrinők Mária-kongregációja, iparos- és polgárnők Mária-kongregációja, Szt. Ferenc harmadik rendje, az Oltáregyesület egyházmegyei és helyi szervezete, végül az úri leányok torna-klubja. — Itt van a szerzetestársulat újoncháza is.

Van a szerzetestársulatnak egyébként 3 tanítónőképzője is: Kalocsán, Kiskúnfélegyházán és Baján. De van még másik 35 zárdája is óvodákkal, elemi és polgári iskolákkal. Az elszakított területeken 20 zárdájuk van.

Legérdekesebb adatul kell még felsorolni a kínai missziókat. 1926-ban a szerzetestársulat 10 nővért küldött ki Kínába a hittérjesztés munkájában való közreműködés céljából. Számuk azóta 20-ra emelkedett, köztük 3 tanítónőképző-intézeti tanár. 3 zárdájuk van ott: Taming-Fu-ban 2 és Kaichovban 1. Itt is népoktatást vállaltak munkakörül, de nemcsak elemi iskolájuk van, foglalkoznak tanítónőképzéssel is. Már 12 bennszülött csatlakozott hozzájuk és tett szerzetesi fogadalmakat. — Érdekes része volt a rádióközvetítésnek egyik kínai bennszülött szerzetesnő magyar nyelvű levele az itteni igazgatóhoz.

Kár, hogy a szűk program nem adott helyet a tanító-, tanítónő- és óvónőképzők ének- és zenekarainak bemutatkozására.

Tanítóképző-intézeti növendékek sikere. A József Ferenc főherceg legmagasabb védnöksége alatt működő „Magyar Zenei és Irodalmi Társaság”-nak a múlt évben hirdetett pályázatán a pápai m. kir. állami tanítóképző-intézet növendékei is részt vettek, és pedig igen szép eredménnyel. A pályázók közül *Palik József V. éves, Asztalos Sándor, Baghy István, Eöry Dénes és Vadas István* júniusban végzett növendékek arany és ezüst oklevelet nyertek. E szép kitéüntetésből természetesen az intézet kiváló szaktanárának, *Hatvani Lajos* zenetanárának is jut osztályrész, hiszen ő vezette a nyerteseket 5 éven keresztül. A példás, lelkes munkának egyik igen szép jutalma ez a siker, amelyet növendékei alapos szaktudásukkal elértek. Jó szívvel kívánjuk, hogy a jövőben még sok ilyen örömben legyen része.

Előadás a Szentföldről. *B. Braun Angéla*, a budapesti VII. ker. állami tanítóképző-intézet tanára, aki a múlt év márciusában és áprilisában a Földközi tengeren, a Szentföldön és Egyiptomban hosszabb utazást tett, december 8-án a Szentföldről, mintegy 100 diapositív kép kíséretében nagyszerű beszámoló előadást tartott a *MOVE* Egyesület dísztermében. Az előadás keretében az intézet egyik énekkara vallásos énekeket énekelt *Staub Margit* tanárnő vezetése alatt, *Mészáros Sára* Sík: Ketten a Messterrel, *Biber Éva* Mindszenty: A tiburi jósnő című költeményét szavalta. Az előadás jövedelme az Ifjúsági Segítő Egyesület javára szolgált.

Irodalmi szemle. *Mezősi Károly dr.:* Szekfü Gyula: Három nemzedék és ami utána következik. (Pestvármegyei Népművelés, 1935. január hó.) — *Németh Sándor:* II. Rákóczi Ferenc. (U. o.) — *Rozsondai Károly:* A népiskola és a középiskola viszonyáról. (Országos Középiskolai Tanár Egyesületi Közlöny 1934. decemberi számának első cikke. 109—114. l.) *Csada Imre dr.:* A hármasszabály körébe tartozó feladatok megoldása. (Néptanítók Lapja, 1934. december 15-i szám.) — *Mesterházy Jenő:* Horvát István magyar irodalomtörténet c. most közreadott művét és M. J. alatt Hajdú János: Eötvös József báró első minisztersége c. munkát ismerteti. (Napkelet, 1934. évi okt. szám.)

Kirchner Béláné, ny. tanítóképző-intézeti tanár, szífv. törvényhatósági bizottsági tag A mai magyar nő élete és munkája címen január 17-től február 24-ig minden csütörtökön délután 6—8 óráig előadást tart a Budapest Székesfőváros Népművelési Bizottsága (Vas-utca 10.) Női Művelődési Telepén. — *Váradai József* a Budapest Székesfővárosi Népművelő Bizottság esti ipari tanfolyamán január 17-től minden csütörtökön este 7—fél 9 óraker az ember testi és lelki világa (Bevezetés az életbőlcselbe, Széchenyi István gróf gondolatai alapján) címen tart sorozatos előadást. — *Dr. Padányi-Frank Antal:* A szülőföld (város, falu, tanya) élete a tanító munkájában (Néptanítók Lapja, 1935. 2. szám).

Madárünnepe és ornitológiai előadás a kőszegi áll. tanítóképző-intézetben. A kőszegi tanítóképző-intézet növendékei kedves ünnepség keretében bocsátották szabadon az iskolai év folyamán megfigyelés céljából kalitkában tartott madarokat. Az ünnepség keretében két V. éves növendék a madarak szeretéről és védelméről mondott beszédet, két gyakorló-iskolai tanuló verset szavalt s az ifjúsági énekkar is szerepelt. — Ugyancsak a madárvédelem szolgálatában állott az az előadás is, amelyet *dr. Dreiszker Ferenc* főorvos, a kőszegi ornitológiai egyesület elnöke az intézet ifjúsága részére tartott. Az értékes előadás a Berzsenyi Dániel Önképzőkör rendkívüli gyűlésén hangzott el s a növendékek szavallatai és énekszámái egészítették ki.

Sok-e a tanító Jugoszláviában? A Magyarság 1935. január 11-i számában olvassuk a következőket. A délszláv tanítók egyesületének elnöke a mult évi közoktatásügyről adott jelentésében az egyre növekvő tanítói létszám felett fejezte ki aggodalmait, a tanítóság szociális viszonyainak leromlására hivatkozva a létszámfölötti tanítóság nagy száma miatt. Az 1933. évben 1629 új tanítói állást töltött be a kormány, amely állásokra 2743 pályázat érkezett be. A visszautasított 1114 pályázó kivétel nélkül a nőtanítóság sorából került ki. E pályázat során is megmutatkozó tanítótúlermelés már két évvel előbb arra indította a közoktatásügyi minisztert, hogy rendeletileg vessen gátat a leány növendékeknek a tanítóképzőkbe való felvétele elé. A fiúnövendékek közül is, csak a középiskola négy osztályát kitűnően végzetek jelentkezhetnek a tanítói pályára és a polgáriiskolai képesítést nem veszk figyelembe a képzőkbe való felvételnél, a tanítóképzők számát pedig fokozatosan csökkenti a minisztérium, amint az máris kimutatható, ha figyelembe vesszük, hogy 1926-ban 47, míg 1933-ban már csak 38 tanítóképző működött az ország területén. Feltűnő, hogy a képzőintézetek számának csökkentése ellenére a képzős növendékek száma 8666 volt az 1926. évi 7821gyel szemben; viszont a növendéklétszám emelkedése ellenére az 1926. évi 983 képzőintézeti tanerők száma 1933-ban 677-re csökkent. Ami az egész ország területén szolgálatban lévő elemiiskolai tanítók számát illeti, legjobb, ha az 1921—1931-ig terjedő tíz évet vesszük figyelembe, ahol tízezer főnyi szaporodást állapíthatunk meg. 1921-ben 12.458, 1931-ben 22.803 működő tanító volt az országban; ez idő alatt az elemi iskolák száma is 5974-ről 8002-re szaporodott. Az elemi népiskolák növendékeinek száma 1921-ben 908.002, 1931-ben 1.184.505. Az egy tanítóra eső növendékek átlagszáma 1931-ben 57 (nálunk 54).

Nyugtázás. Tagdíjat fizetett 1930-ra: Szalatsy R. — 1931. I. felére: Barabás I.-né. — 1931-re: dr. Radnai O., Szalatsy R. — 1932. I. felére: dr. Papp F., Szalatsy R. — 1932-re: Jancsó E., Mácsay K. — 1933. I. felére: Kaposi K., dr. Gerencsér I.-né, dr. Lux Gy., Szántó L. — 1933-ra: I-né Méray I., Révész Gy., dr. K-né Németh E., Erdélyi O., Jaloveczky P., dr. Mandola A., Mácsay K., dr. Mezósi K., Nagy F., Zoltán G. — 1934. I. felére: Erdélyi O., Jankó L., Nagy F., dr. Prochaska F., Zoltán G. — 1934-re Tömör B., I-né Méray I., Csiky J., Mesterházy J., Barabás E., Rácz E., Vas K., Marczelly K., Révész Gy., Straub F., Roda M., Barabás T., Éber R., dr. Padányi-Frank A., Kövessy I., Mácsay K., Medgyesi M., Németh S., Pimper E., Rozsondai K. — 1935. I. felére: Barcsai K., Répay D. — 1935-re: Pápay M. A., Schleer M. K., Medgyesi M. — Előfizetett a folyóiratra: Bpest I. áll. tkp. (1935), Kecskemét r. r. tnőkp. (1935), Sopron (Megv.) rk. tnőkp. (1935). Sárospatak ref. tkp. (1935), Kőszeg rk. tnőkp. (1933), Veszprém rk. tnőkp. (1934), Testnev. Főiskola (1935), Tképzők főigazg. (1935). — Befizetés a Tanárok Házára: Sopron ág. h. ev. tkp. 1934—35. évi tanulói díjak: 288 P. Nagykőrös ref. tkp. 1934—35. évi tanulói díjak: 195.60 P.

Bpest, 1935. jan. 10.

Pócza József, pénztáros.

Folyóiratunk jelen számához postatakarékpénztári befizetési lapot csatoltunk. Tisztelettel kérjük tagtársainkat és előfizetőinket az esedékes és hátralékos díjak kiegyenlítésére.

Elnökség.

Felelős szerkesztő és kiadó: Kiss József

Igazgatók: Dr. Wessely Antal és Wessely József.

Sárkány Nyomda R. T. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Tel.: 22—1—90.